

ECONOMISCH
STATISTISCHE
BERICHTEN

Vacatures

Zie voor deze rubriek ook pag. 3 Omslag.

GROTE NED. RIJWIELFABRIEK

in het Oosten des lands zoekt een energieke zelfstandige kracht als

VERKOOPLEIDER

Voor een doortastend, wetenschappelijk en methodisch werkend man met organiserend vermogen, commerciële zin, tact en goede alg. ontwikkeling: LEVENSPPOSITIE, Candidaten moeten bereid zijn eventueel deel te nemen aan een psychologisch onderzoek bij de NEDERLANDSCHE STICHTING VOOR PSYCHOTECHNIEK te UTRECHT. Brieven met uitvoerige inlichtingen, eigenhandig geschreven en vergezeld van twee nieuwe scherpe foto's van voren en opzij, binnen twee weken te richten aan ADVERTENTIE-BUREAU voorheen ALTA te UTRECHT, met vermelding links boven de brief, op de foto's en op couvert: E.B. 3820, met daaronder naam, adres en leeftijd in drukletters.

Belangrijke fabriek op het gebied van levensmiddelen, in het Westen des lands, zoekt:

**een alleszins commercieel onderlegd
persoon voor leidende functie**

(academische opleiding gewenst, maar niet vereischt), o.a. ter behartiging van haar exportbelangen.

Leeftijd 30 à 40 jaar.

* Alleen zij, die in soortgelijke posities werkzaam zijn of waren, gelieven te solliciteeren.

* Uitvoerige sollicitaties, onder opgave van opleiding en werkkring gedurende de laatste 10 jaren, onder no. 7531 Advertentiebureau De Haghe, Plein 11, Den Haag.

Bij de **KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN VOOR UTRECHT** is te vervullen de functie van **algemeen Secretaris**.

In aanmerking komen uitsluitend gegradueerden in de rechts- of economische wetenschappen, die over voldoende ervaring op economisch gebied beschikken.

Sollicitaties vóór 15 November a.s. te richten aan den Voorzitter der Kamer, Maliesingel 2 te Utrecht. Persoonlijke kennismaking eerst na oproep.

De Coöperatieve Groothandelsvereniging

DE HANDELSKAMER „HAKA” G.A.

vraagt een

te Rotterdam

Chef voor de Levensmiddelenafdeling

● Gegadigden dienen ruime algemene bandelservaring te bezitten en te beschikken over zodanige bekendheid met de import- en binnenlandse groothandel in kruidenierswaren (met name koffie, thee, zuidvruchten, specerijen, peulvruchten, enz.), dat zij, na ruimschoots geboden gelegenheid zich volledig in te werken, in staat zijn leiding te geven aan de in- en verkoop van onderscheiden groepen artikelen.

● Leeftijd: 28—35 jaar.

● Opleiding: ten minste H.B.S. 5-j. c.; academische vorming strekt tot aanbeveling.

● Aanstelling uitsluitend na psycho-technisch onderzoek.

● Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige inlichtingen en pasfoto binnen 5 dagen na plaatsing aan De Handelskamer, afd. Personeelszaken, Postb. 6008, R'dam W.

R. MEES & ZONEN

Ao. 1720

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

Rotterdam, Amsterdam (Ass.), 's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen

Behandeling van alle **Bankzaken**
Bezorging van alle **Assurantiën**

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT: BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschaff. directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

AMSTERDAMSCH BANK N.V.

131 BIJKANTOREN EN ZITDAGEN

KAPITAAL f 55.010.000. RESERVES f 31.500.000

HET

FINANCIEELE DAGBLAD

voorheen *Amsterdamsch Effectenblad en
Dagelijksche Beurscourant*

geeft voorlichting over de nieuwe maatregelen

- het bedrijfsleven
- effecten en coupons
- geld en deviezen
- uitlotingen
- belastingen etc.

Abonnement per kwart. f 9.—. N.Z. Voorburgwal 289, A'dam C. - Tel. 30545 - 36173 - 43598

NEDERLANDSCHE STICHTING VOOR PSYCHOTECHNIEK

Het is in vele bedrijven noodzakelijk, dat, behalve de technische, administratieve, financiële en commerciële methoden ook het

Personeelsbeleid

op wetenschappelijk verantwoorde basis wordt herzien.

DE NEDERLANDSCHE STICHTING VOOR PSYCHOTECHNIEK geeft uitgebreide adviezen inzake problemen, welke op dit gebied kunnen rijzen. Inlichtingen: Witte vrouwenkade 6 te Utrecht. Telefoon 13162.

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

30E JAARGANG

DONDERDAG 1 NOVEMBER 1945

No. 1486

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

*Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C.).
Telefoon 38340. Giro 8408.*

*Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Museumpark,
Rotterdam (C.).*

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Fa. H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam. (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD:

	Blz.
Naar een rentevoet van 3 pCt.? door <i>G. Verwey</i>	192
Wat is de positie van de Nederlandsche saldi en andere beleggingen in Engeland? door <i>Jhr. Mr. E. van Lennep</i>	194
Een tweetal rapporten over bedrijfsorganisatie door <i>Mr. Ir. A. W. Quint</i>	195
De toeneming van het laadvermogen van het vrachtmotorrijtuigenpark voor den oorlog door <i>P. Boender</i>	198
Economische aspecten van nieuw te vestigen kunstharsindustrieën door <i>Mr. H. R. Marius</i>	199
Aanteekeningen:	
De monetaire ontwikkeling in Spanje gedurende de laatste jaren	201
Geld- en kapitaalmarkt	202
Berichten van de K. v. K. voor Zuid-Holland	202
Statistieken:	
Voornaamste posten in duizenden guldens van De Nederlandsche Bank	203
Voornaamste posten in miljoenen francs van de Nationale Bank van België	203

DEZER DAGEN

is een oude, in den oorlog afgeknotte tak der statistiek, opnieuw ontbot. De Maandstatistiek van den in-, uit- en doorvoer van Nederland is, voor het eerst sinds het uitbreken van den oorlog, weer openlijk verschenen. Wel

heeft men in den oorlog de uitgave, zoo goed en zoo kwaad als het ging, voortgezet, doch toen als geheim maandschrift. Een nuttig instrument is zodoende weer ter beschikking gekomen. Uit de gegevens blijkt, dat in Augustus 1945 export plaats vond naar België en Luxemburg, de Vereenigde Staten, Zweden, Zwitserland, Frankrijk, Noorwegen en de Belgische Congo. Bloembollen droegen die maand de eerepalm weg, met een bedrag van f 1.260 miljoen. Voorts werden o.a. 7 koeien, 2 varkens en 10 kippen geëxporteerd.

Het verkrijgen van buitenlandsche betaalmiddelen door eigen werk is voor vele landen het probleem van den dag, en voor een land als het onze vooral ook van de toekomst. Nederlandsche missies zijn op pad, naar Noorwegen, naar Tsjecho-Slowakije; besprekingen worden o.a. gevoerd met Frankrijk en België-Luxemburg. Maar niet vooral de uitvoer van goederen moet in een land, dat momenteel arm aan goederen is, op den voorgrond staan. Uitvoer van intellect, liever nog van intellectuele prestaties, biedt eveneens kans op profijt. In buitenlandsche tijdschriften aanvaarde artikelen en verhandelingen van Nederlanders brengen eveneens deviezen op!

Ook dit geldt echter niet alleen voor Nederland; Ierland is geïnteresseerd, Zwitserland organiseert allerhande cursussen over diverse marktmogelijkheden, een hoofdartikel in de „Times” merkte laatst op, dat Engeland „had to live by its wits”.

Het is goed, dat de Jaarbeurs zal worden hervat, dat de tentoonstelling „Weerzien der meesters” naar Brussel gaat; goed ook, dat in den persoon van Prof. Vening Meinesz een waarlijk wetenschappelijk missionaris naar de Vereenigde Staten is afgevaardigd. Aan doovemansdeur zal hij niet aankloppen.

Aan de Philipsfabrieken in de V.S. is juist als officieele oorlogsonderscheiding de „E-vlag”, het teeken voor excellent werk, verleend door de Amerikaansche Regeering.

Van de wetenschap naar de wereldpolitiek is in deze dagen zelfs geen stap. De atoombom is het onmiddellijke verbindingsteeken. President Truman heeft deze week de buitenlandsche politiek der Vereenigde Staten scherp omlijnd; o.a. moet de atoombom een vredeskracht worden. Andere oorlogsinstrumenten worden reeds voor den vrede gebruikt. De ratificatie door de Sovjet-Unie van het Handvest der volken heeft de organisatie der Vereenigde Naties formeel in werking doen treden. En „radar”, het ingenieuze, oorspronkelijk Engelsche peilapparaat, wordt gebruikt ter localisatie van scholen visschen en walvisschen. De oorlogswinst voor de zeebevolking zal op deze wijze snel teniet gedaan zijn. Hun beste na-oorlogskans ligt in een staking. In Nederland is een dreigend visscherijconflict echter bezworen. Minder gunstig staat het met den arbeidsvrede in de Angelsaksische landen. De havenstakingen in Engeland verdringen in de publieke opinie zelfs de demobilisatie. Ook het drama van Soerabaja zal waarschijnlijk zijn invloed op de publieke opinie in Engeland hebben.

NAAR EEN RENTEVOET VAN 3 PCT. ?

I.

Naar verluidt zou het in de bedoeling liggen, het rentetype voor lang-loopende leeningen geleidelijk terug te brengen van $3\frac{1}{2}$ % op 3 %, zoodat blijkens de desbetreffende dagbladberichten men er rekening mee moet houden, dat de hooger rentende Nederlandsche staatsleeningen t.z.t. in 3 % leeningen zullen worden geconverteerd, terwijl bij het aangaan van nieuwe Nederlandsche staatsleeningen een rentevoet van 3 % zou worden aangelegd.

Dit bericht was de eerste officieele aanwijzing, welke kant de Regeering met haar leeningpolitiek uit wil gaan. Reeds eerder kwam vast te staan, dat een aantasting van den hoofdsom niet werd overwogen, doch over de toekomstige rente was het standpunt der Regeering eigenlijk niet bekend. Ook nu nog is het niet duidelijk, of de Regeering bij de uitstaande leeningen aan een gedwongen of aan een vrijwillige conversie denkt. Daar zij meent voorloopig den rentevoet vrijwel in de hand te hebben, lijkt het laatste het waarschijnlijkst.

II.

Nu, na de Duitsche bezetting, voor het eerst opnieuw de leeningpolitiek van den Staat wordt vastgelegd, is er alle reden voor een oogenblik bezinning: De leeningpolitiek van den Nederlandschen Staat heeft een bepaalde traditie. Welke was deze en moet zij worden voortgezet, of moet er mede worden gebroken?

De leeningtraditie van den Nederlandschen Staat was, dat (een enkele uitzondering daargelaten) vrijwillig geleend werd op zoodanige condities, als de stand van de kapitaalmarkt mogelijk maakte. Deze traditie leek rechtvaardig en economisch verantwoord. Zij had echter één groot bezwaar. Zij bevoordeelde eenzijdig den Staat, en de houder van staatsobligaties was zich zulks gewoonlijk onvoldoende bewust. De Staat in Nederland toch leende volgens de beste condities, die de markt mogelijk maakte — soms tegen 4 %, een enkele keer tegen een hogere, gewoonlijk tegen een lagere rente — maar steeds behield zij zich voor, de aldus gesloten leeningen *te allen tijde* af te lossen. Deze clausule beteekende, dat, hoe ook de rentestand zich ontwikkelde, het nadeel steeds ten laste van den houder van deze papieren kwam. Immers, daalde de rentestand, dan moest de houder er steeds op bedacht zijn, dat de Staat zijn leening in die van een lager rentetype zou converteren. Herhaaldelijk is zulks ook het geval geweest; wij herinneren slechts aan de conversie van 1937 en 1938. Steeg daarentegen de rentestand, dan ondergingen de obligaties een dienovereenkomstige daling in koers, en ook in dat geval was de houder de dupe. Meer dan eens is de opmerking gemaakt, dat deze koersdaling voor den houder eigenlijk van minder beteekenis is, omdat hij toch steeds de obligaties tot den vervaldag kan aanhouden en dan de hoofdsom integraal terugontvangt. Wij zouden hun, die deze opmerking maken, de vraag willen stellen, of zij wel eens, niet bij één toevallige vermogensbezitter, doch bij bijv. 25 of 50 vermogensbezitters, hebben nagegaan, of zulks ook in de praktijk het geval is. De waarheid is nl., dat men bij den particulier — voor de institutioneele beleggers geldt zulks in veel mindere mate, hoewel ook daar in sterkere mate, dan men gewoonlijk denkt — er steeds op bedacht moet zijn, dat, gedurende zijn leven optredende, vaak niet voorziene omstandigheden, een verkoop van dergelijke obligaties vóór den vervaldag noodzakelijk maken, en dat zulks eer regel is, dan uitzondering.

De traditie van de leeningpolitiek van den Nederlandschen Staat was daarom gunstig voor den Staat, maar uitgesproken ongunstig voor den particulier, ook al realiseerde het grootste gedeelte van de houders zich dit gewoonlijk niet.

Deze traditie was uitgesproken *Nederlandsch*. In Frankrijk of Engeland was zij geheel anders. De Engelsche staatsleeningen waren geen van allen direct aflosbaar;

er is steeds een betrekkelijk ver in het verschiet liggende datum, waarbij eerst conversie mogelijk wordt. Bij de twee bekendste: de $3\frac{1}{2}$ % „War Loan” en de 4% „Funding Loan” waren deze data resp. 1 December 1952 en 1 Mei 1960.

In Frankrijk was de politiek gewoonlijk dezelfde. Ook bij de uitgifte van andere leeningen aan de Amsterdamsche beurs werd er doorgaans op gelet, dat een te vroege aflossing niet mogelijk was. Als Denemarken leende in Amsterdam, of hier een emissie was van één van de Zuid-Amerikaansche Staten, dan was er gewoonlijk een clausule, die vroegtijdige aflossingen onmogelijk maakte. Niet steeds waren de desbetreffende clausules zoo gunstig als in Engeland en ook konden zij niet altijd bevredigend heeten. Als algemeene richtlijn gold echter, dat de conversie-clausule een zekere bescherming aan den debiteur moest bieden. Slechts de Nederlandsche Staat vormde een uitzondering.

III.

Als de Nederlandsche Regeering nu gaat leenen tegen 3 %, dan komt het punt van de vóórtijdige aflossing eigenlijk niet aan de orde. Immers, het is niet waarschijnlijk, dat de Nederlandsche Staat ooit de gelegenheid zal krijgen een 3 % leening nog verder te converteren, bijv. in een $2\frac{1}{2}$ % leening. Doch de *geest* van de traditie blijft bij het emitteeren van een 3 % leening voortbestaan. Immers, ook van deze leeningen kan worden gezegd, dat zij in ieder geval *alleen* een nadeel kunnen worden voor den houder. In de geheele Nederlandsche staatsschuldgeschiedenis van de laatste 150 jaar, heeft zich slechts drie keer het feit voorgedaan, dat 3 % staatsleeningen den paristand bereikten. Gewoonlijk bleef de koers aanzienlijk daar beneden en uiteraard méér beneden den parikoers, naarmate de looptijd van de leening langer was. Wanneer dus thans de Regeering tot het invoeren van het 3 % rentetype overgaat, dan wil zulks zeggen, dat de nemer van deze obligaties zich vrijwel zeker blootstelt aan een aanzienlijk verlies, *als wij na verloop van tijd weder van een gebonden economie naar een vrijere economie overgaan*. Op de gecursiveerde woorden valt de nadruk. Een 3 % leening — zelfs een vrijwillige — is nu misschien mogelijk, omdat wij nog zoo sterk gebonden zijn. Zoolang deze toestand blijft voortbestaan, heeft vermoedelijk (ook dan is er geen zekerheid) de Regeering den rentevoet in de hand. Doch *juist omdat dit zoo is*, zouden wij nu het moment aangebroken achten, te breken met de traditie. Immers, van 's lands Regeering mag worden verwacht, dat zij, nu zij meer nog dan anders zelf de condities bepaalt, waarop zij leenen kan, zich daarbij laat leiden door motieven van sociale rechtvaardigheid. Daartoe behoort, dat zij bij voortduring het oog gericht houdt op den tijd, dat een normalere vorm van samenleving, ook in het economische, zal zijn hersteld.

IV.

Wij hebben alle begrip voor de moeilijkheden van den minister van Financiën. Dat bij de maatregelen, welke worden overwogen om den druk der staatsschuld te verlichten, ook de reductie van den rentelast aan de orde komt, spreekt ook voor ons vanzelf: Het komt ons echter voor, dat als men reductie overweegt, er alternatieven zijn, welke den voorkeur verdienen.

In de eerste plaats is ons bezwaar niet zoozeer gericht tegen den 3 % rentevoet, als wel tegen den langen looptijd, dien men, naar wij hebben vernomen, daarmee gepaard wil laten gaan. Een 3 % leening met 40-jarigen looptijd komt, menschelijkerwijs gesproken, als de verhoudingen normaler zijn, ver onder pari te staan, een 3% leening met 8 tot 12-jarigen looptijd zal niet ver van den paristand afwijken. Conversie in een 3% leening met 8 tot 12-jarigen looptijd, lijkt ons dan ook de overweging waard.

Als een bezwaar van dergelijke kortloopende leeningen wordt veelal gevoeld, dat de jaarlijksche aflossingen een

te grooten druk uitoefenen op het staatsbudget. Ook de heeren van de nota van Tienhoven c.s. zijn blijkbaar, ook al komt het niet met zooveel woorden in hun nota tot uitdrukking, dit gevoelen toegedaan. Althans de desbetreffende nota verwerpt de gedachte van een verlaging van den rentevoet, doch bepleit een verlenging van den looptijd.

Uit het oogpunt der staatsfinanciën gesproken, achten wij het voordeel van leeningen met langen looptijd niet zoo groot, als men gewoonlijk meent. Het is natuurlijk een voordeel, dat de Staat voor een lange periode ontslagen is van zorgen omtrent de herfinanciering van vervallen leeningen. Doch is het argument, dat men het staatsbudget, door de aflossingen te verlagen, verlicht, eigenlijk wel belangrijk? De tijd is reeds lang voorbij, dat men de aflossing op een staatsleening nog kan zien, zooals de vroegere financieringsopvattingen dat leerden. Volgens deze leerleende men met een bepaald doel, bijv. voor het aanleggen van een bepaalden spoorweg en de aflossing der leening viel samen met den duur van het aangelegde werk. Door de aflossing in het budget op te nemen bereikte men, dat de leening geamortiseerd was, als het werk had dienst gedaan. De realiteit is nu echter al lang anders. Het meerendeel der uitgaven, waarvoor geleend is, is van onproductieven aard. De aflossingen op onze staatsleeningen zijn niet meer gebonden aan de activa, welke voor het geleende geld werden aangeschaft. Zou er onder deze omstandigheden niet veel voor te zeggen zijn, deze aflossingen niet meer in het eigenlijke uitgavenbudget op te nemen? Zij vertroebelen immers het beeld ervan. Het komt ons voor, dat het verhelderend zou werken, als het staatsbudget meer overeenkomst zou gaan vertoonen met de winst- en verliesrekening van de particuliere onderneming. Het gezegde, dat de koopman, die zijn schulden betaalt, niet armer wordt, is ook toepasselijk op den Staat en ook in omgekeerde richting: de Staat, die de aflossingen op haar leening vermindert, wordt niet rijker. Rijker wordt de Staat alleen, wanneer de winst- en verliesrekening een overschot laat en hierop verschijnt alleen de rente, niet de aflossingen. Zou men breken met de wel stokoude, maar, naar het ons voorkomt, nu verouderde traditie, aflossingen op het gewone budget te brengen en een afzonderlijk „financiering”-budget invoeren, dan zou zulks tevens het voordeel hebben, dat men alle vorderingen en schulden van den Staat in onderling verband leert zien en men bij de vraag of een leening langlopend of kortlopend moet zijn, zich niet meer laat beïnvloeden door de gewone budgetpolitiek. Want het mag hier wel eens worden uitgesproken: het is in wezen verkeerd, dat men de looptijden der leeningen laat hangen van de vraag, of het budget al of niet de last van de aflossing verdraagt. Het is nog aanvaardbaar, indien men de aflossingen op het budget onderbrengt in de gedachte, dat de normale aflossingen door de normale staatsinkomsten moeten worden gedekt. Het is echter onaanvaardbaar en de onderhavige budgetaire praktijk verliest zijn beteekenis, indien men de aflossingen laat hangen van het budget, in plaats van omgekeerd.

V.

Zegt men de onderhavige budgetaire praktijk vaarwel, dan kan men zich bij de leeningpolitiek van den Staat richten naar andere, en in het licht van den tijd bezien, betere desiderata. Van belang is toch op het oogenblik allereerst, dat de Staat een zoo gering mogelijke rentelast op zich neemt en zoo mogelijk de bestaande rentelast reduceert, doch zoo, dat tevens met de besprokene leeningstraditie, die met moderne sociale opvattingen niet goed meer verenigbaar is, wordt gebroken. Hij kan dit op de eenvoudigste wijze bereiken door het uitgeven van kortlopende leeningen, tegen een 3 % rentevoet, leeningen, met een looptijd van bijv. 8 tot 12 jaar. Men zou deze leeningen de eerste 4 à 6 jaar niet aflosbaar kunnen verklaren; daarna zouden zij in resp. 4 en 6 gelijke termijnen

kunnen worden afgelost. De gemiddelde looptijd van de leeningen wordt zodoende 6 en 9 jaar; een rendement van gemiddeld 3 % (de kortlopende iets minder, de langlopende iets meer) lijkt ons hiermee in overeenstemming. In ieder geval — en hier ligt het hoofdzakelijk verschil met de langlopende leeningen — is op deze leeningen zelf geen koersverlies van groote beteekenis te verwachten. Zelfs al zou de rentevoet voor staatsleeningen na korteren of langeren tijd tot 4 % stijgen, dan blijfde de dalingsmogelijkheid van deze leeningen beperkt: een 3 % leening, die (gemiddeld) na 6 jaar vervalt, daalt (theoretisch) tot ca. 95 %, als de algemeene rentevoet 4 % wordt; is de duur van de leening tegen dezen tijd (hetgeen voor de kortlopende waarschijnlijk moet worden geacht) korter, bijv. nog slechts 4 jaar, dan daalt zij slechts tot 96½ %. Men vergelijkte daarmee een 3 % 40-jarige leening met gelijke jaarlijksche aflossing: zij daalt tot 86,81 %, dus aanzienlijk verder en lost men in annuïteiten af, nog verder.

De critiek richt zich vermoedelijk tegen de spoedige aflossing. En terecht. Want men moet rekening houden met de mogelijkheid, dat zoo aanzienlijke aflossingen niet uit de loopende overschotten kunnen worden gedelgd. In een vorig artikel ¹⁾ hebben wij uiteengezet, waarom wij meenen, dat betrekkelijk spoedig het kweken van ruime overschotten, economische regeringspolitiek moet worden. De financiële politiek van korte leeningen en snelle aflossingen, is hiermede in overeenstemming. Wij willen echter oog houden voor de mogelijkheid, zelfs voor de waarschijnlijkheid, dat niettemin van een aflossing van deze leeningen uit overschotten, slechts voor een deel sprake kan zijn en dat dus de Regeering voor het terugbetalen van de leeningen, opnieuw een beroep op de kapitaalmarkt moet doen. Mag dit echter een bezwaar zijn om een leeningpolitiek te voeren, die overigens de aangewezen schijnt? Moet de Staat zich bij het vaststellen van zijn leeningpolitiek op het standpunt stellen, dat aflossingen steeds uit overschotten, resp. uit de normale inkomsten, moeten kunnen worden betaald? Wij vragen ons af, of ook dit geen verouderd standpunt moet heeten. Immers, tot dusverre voerde de Staat inderdaad deze politiek als doelstelling, doch wat kwam er in de praktijk van terecht? Men neme de vorige oorlogsleeningen: kan men er van zeggen, dat de geheele looptijd lang deze leeningen uit de normale inkomsten zijn gedelgd? Men neme de leeningen van 1931, 1933, 1934, of de latere, die van 1937 en 1938. Bij al deze leeningen liep, hoewel de aflossingen formeel op de begrooting werden uitgetrokken en in het budget verantwoord, de delging uit overschotten, resp. loopende inkomsten, wel beschouwd, onophoudelijk spaak. Het komt ons voor, dat het slechts de theoretische beaming van een reeds praktisch bestaanden toestand zou zijn, indien men in dit opzicht de doelstelling wijzigt. Er is hiertegen te minder bezwaar, omdat zij geen principieele koerswijziging beteekent. Bij het kortlopend papier heeft men deze doelstelling, zoo zij ooit bestond, reeds lang laten varen. Aflossing van schatkistpapier wordt sinds generaties met nieuw schatkistpapier gefinancierd.

VI.

Wij achten dus, alles wel beschouwd, aan de emissie van 3 % rentende kortlopende leeningen, geen nadeelen en een positief voordeel verbonden.

Men kan de vraag stellen, of dergelijke leeningen uitsluitend zouden moeten worden uitgegeven bij consolidatie van kortlopend papier, of dat ook de bestaande, hooger rentende leeningen in deze kortlopende leeningen zouden moeten worden omgezet. Hoewel dit vraagstuk vele aspecten heeft, welke in het kader van dit artikel niet allen kunnen worden besproken, zoo achten wij diè argumenten de sterkste, welke bepleiten deze leeningen ongewijzigd te laten voortbestaan.

Behalve eenige principieele bezwaren, welke thans

¹⁾ Zie „E.-S. B.” van 11 October 1945: „Staatsschuld, budget en regeringspolitiek”.

buiten bespreking kunnen blijven, heeft omzetting van deze leeningen, in 3% kortlopende leeningen, het nadeel, dat de markt geheel van de langer-loopende leeningen, die in enkele gevallen een nuttige rol kunnen spelen, verstoken blijft en ook, dat de institutioneele beleggers en, vooral ook de groote schare der particulieren, die op rente-inkomsten zijn aangewezen, in moeilijkheden komen. Bovendien neemt, indien de bedragen van het 3% type te groot worden, het gevaar van declassering aanzienlijk toe.

Bij de kortlopende leeningen denken wij dus alleen aan die leeningen, welke moeten dienen tot consolidatie van het schatkistpapier. Wij zouden echter in dit opzicht voorzichtig willen zijn en de consolidatie-operaties met bedachtzaamheid willen voeren. Men houde nl. in gedachten, dat het hier gaat, om de consolidatie van ongeveer de helft van de geheele Nederlandsche schuld en dat het hier schuld betreft, die tot dusver slechts zeer weinig rente vereischte. Hier ligt voor een ondernemend en met fantasie bedeed minister van Financiën een terrein braak, dat misschien niet te onderschatten mogelijkheden van oplossing biedt. De eenvoudigste oplossing is ongetwijfeld de omzetting van deze vlottende schuld in langlopende leeningen, doch deze oplossing is ook de duurste. Is zij eenmaal uitgevoerd, dan is zij ook onherroepelijk; andere gelegenheden tot consolidatie zijn dan verkeken. Wij kunnen ons denken, dat, om een enkel voorbeeld te noemen, aan een laag (bijv. 2½%) rentende langlopende premie-leening, ook het voordeel van koersvastheid te geven is, dat een kortlopende 10-jarige leening biedt. Misschien zijn hier andere trouvailles te doen. Niet onmogelijk is, dat een dergelijke vinding den Staat groote sommen kan doen besparen, of zelfs, dat zij een geheel andere wending kan geven aan de oplossing van het staatsschuldenprobleem. Wij zouden den tijd in dit opzicht voor ons allen willen laten werken.

GERLOF VERWEY.

WAT IS DE POSITIE VAN DE NEDERLANDSCHE SALDI EN ANDERE BELEGGINGEN IN ENGELAND ?

De monetaire overeenkomsten, welke in den laatsten tijd tusschen de verschillende West-Europeesche landen worden afgesloten, vertoonen ten aanzien van de regeling van het normale betalingsverkeer een sterke onderlinge gelijkheid¹⁾.

Voor den Nederlander, die gewend is aan clearing-overeenkomsten en aan een, min of meer volgens het Deutsche systeem opgebouwd, deviezenrecht, is het moeilijk zich een juist beeld te vormen van de strekking van de nieuwe, geheel op het Engelsche deviezenrecht gebaseerde, monetaire accoorden.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat hier te lande veel onzekerheid heerscht met betrekking tot de betekenis van het eerste lid van artikel 5 van de Britsch-Nederlandsche monetaire overeenkomst van 7 September 1945. Deze bepaling luidt als volgt:

„The Government of the United Kingdom shall not restrict the availability of sterling at the disposal of residents of the Netherlands Monetary Area for making

a. transfers to other residents of the Netherlands Monetary Area;

b. payments to residents of the sterling area; or

c. transfers to residents of countries outside the Netherlands Monetary Area and the Sterling area to the extent to which these may be authorised by the United Kingdom Government under the arrangements contemplated in artikel 8 (III) hereof.”

¹⁾ Vgl. „De achtergrond van het Britsch-Nederlandsche monetaire verdrag” door Dr. A. Treep in „E.-S.B.” van 18 October 1945.

Op het eerste gezicht zou men wellicht geneigd zijn te denken, dat door deze bepaling iedere controle van Britsche zijde op de Nederlandsche beleggingen in de „Sterling Area” wordt opgeheven; dat dus de Nederlandsche deviezenvergunning de eenige barrière vormt voor beschikkingen over vorderingen op ingezetenen van de „Sterling Area” voor de doeleinden omschreven onder a en b van genoemd artikel.

Bezint men zich evenwel op de consequenties van dezen gang van zaken, dan moet men wel tot de overtuiging komen, dat de bedoeling van genoemde bepaling een andere moet zijn.

Zou immers de overdracht van ponden tusschen Nederlandsche ingezetenen en de besteding van ponden binnen de „Sterling Area” in het algemeen aan de Britsche controle zijn onttrokken, dan zou zulks practisch beteekenen, dat het Britsche Rijk zijn deviezencontrole ten aanzien van de „gulden area” zou opheffen. Zou bijv. een Nederlander een kapitaalvordering op Engeland in Nederland willen incasseeren, dan zou de Britsche deviezencontrole zich daar niet tegen kunnen verzetten; de vordering zou dan immers bijv. kunnen worden verkocht aan een anderen Nederlander, die een schuld uit hoofde van import uit Engeland heeft te voldoen: Nu hebben weliswaar de verdragsluitende partijen zich verbonden kapitaalovermakingen tegen te gaan, „which do not serve direct and useful economic or commercial purposes” (artikel 6), doch het ligt voor de hand te veronderstellen, dat de beide Regeeringen niet beoogd hebben geheel afstand te doen van het recht om zelf te bepalen voor welke betalingen naar het andere land deviezen ter beschikking zullen worden gesteld.

En aangezien in vezen geen verschil bestaat tusschen het afstooten van deviezen en het scheppen van een onbepaalde gebruiksmogelijkheid van binnenlandsche tegoeden van niet-ingezetenen gepaard aan een overdraagbaarheid van deze tegoeden tusschen niet-ingezetenen, zal men noodzakelijkerwijs tot de conclusie moeten komen, dat:

1e. het begrip „Sterling”, waarvan in artikel 5 sprake is, niet alle Nederlandsche vorderingen in Sterling op ingezetenen van de „Sterling Area” kan omvatten; en

2e. dat in beginsel alleen de Britsche deviezencontrole kan uitmaken, welke sterlingtegoeden wel en welke niet onder de regeling vallen.

Bezien wij nu het Engelsche deviezenrecht, dan vinden wij inderdaad, dat de overdraagbaarheid en de bestedingsmogelijkheid van Sterling, toebehoorende aan ingezetenen van de „gulden area”, uitsluitend betrekking heeft op tegoeden bij banken²⁾ en dan nog alleen voor zoover deze tegoeden niet uitdrukkelijk tot „blocked account” zijn bestempeld. Deze „vrije” tegoeden bij banken worden „Dutch accounts” genoemd.

„Dutch accounts”.

Men is thans doende de oude banktegoeden van Nederlandsche bankinstellingen te doen bestempelen tot „Dutch accounts”; hiertoe is noodig, dat deze tegoeden eerst worden vrijgegeven door de Nederlandsche Regering (Koninklijk Besluit van 24 Mei 1940, Stbl. No. A 1) en vervolgens door den Britschen „Custodian of Enemy Property”. Anderen (dus niet-banken) zullen zich terzake tot het Nederlandsche Ministerie van Justitie te Londen dienen te wenden.

Heeft de „Custodian” het tegoed vrijgegeven en bedraagt het niet meer dan £ 5.000,— dan wordt het een „Dutch account”. Bij grootere tegoeden wordt eerst onderzocht, of zij geen kapitaalbedragen omvatten; is zulks het geval, dan worden deze bedragen er uitgelicht en op een „blocked account” geboekt.

²⁾ Zie „The Regulation of Payments (Consolidation) Order 1945” (S.R. & O. 1945 No. 799) en „The Regulation of Payments (Dutch Monetary Area) Order 1945” (S.R. & O. 1945 No. 1120).

Dezelfde procedure wordt gevolgd ten aanzien van de Nederlandsche tegoeden, welke niet ter beschikking van den „Custodian” werden gesteld, bijv. van Nederlanders, die tijdens den oorlog in Engeland vertoefden; deze tegoeden werden evenals die, welke ter beschikking van den „Custodian” werden gesteld, gedurende den oorlog als „resident-accounts” behandeld en waren derhalve aan de Engelsche deviezencontrole onttrokken. Ook hiervan worden de groote tegoeden onderzocht op kapitaalbedragen.

Met betrekking tot het begrip „kapitaal” zij nog opgemerkt, dat hier o.a. niet onder vallen aflossingen op leeningen, voorzover deze geschieden overeenkomstig de voorwaarden der leening.

Voor iedere betaling ten gunste van een „Dutch account” is een Britsche deviezenvergunning vereischt¹⁾; deze wordt o.a. geweigerd, indien de betaling het karakter van een kapitaalovermaking heeft. Voor debiteeringen dezer rekeningen wegens betalingen aan ingezetenen van de „Sterling Area” of ten gunste van een ander „Dutch account” is geen vergunning noodig. De controle op deze betalingen wordt geheel aan de Nederlandsche deviezeninstanties overgelaten. Het standpunt, hetwelk in deze kennelijk wordt gehuldigd, is, dat Engeland het niet als zijn taak rekent de nakoming van de Nederlandsche deviezenbepalingen te controleeren. Een Engelsche bank zal dan ook niet om overlegging van de Nederlandsche deviezenvergunning verzoeken.

Nu wordt in sommige gevallen door de Britsche „Exchange Control” ook aan anderen dan banken toegestaan een sterling rekening ten name van een „non-resident” te openen. Van deze rekeningen staan evenwel zoowel de crediteeringen als de debiteeringen onder controle van de „Bank of England”. Als voorbeelden van dergelijke zgn. „Traders-accounts” kunnen worden genoemd de rekening van een Nederlandsche onderneming bij een filiaal in Engeland of de rekening van een Nederlander, die een huis bezit in Engeland, bij een notaris aldaar, die voor hem de huren int. en de belastingen etc. betaalt.

Voor overboeking van het saldo van een dergelijke rekening naar een „Dutch account” is ook weer een Engelsche deviezenvergunning vereischt.

„Blocked accounts” mogen alleen door bepaalde banken worden geopend. Het saldo daarvan mag worden belegd in bepaalde langlopende „Sterling” effecten. Voor andere bestedingen wordt in beginsel geen vergunning verleend. Het behoeft geen betoog, dat door deze rigoureuze blokkeering indirect het ontstaan van schuldverplichtingen, welke volgens de bestaande normen niet kunnen worden getransfereerd, wordt tegengegaan.

Op directe wijze wordt het ontstaan van „blocked accounts” tegengegaan door het verbod van verkoop van „Sterling” effecten van niet-ingezetenen, op welk verbod slechts uitzondering wordt gemaakt, voorzover het saldo onmiddellijk wordt herbelegd in „Sterling” effecten met tenminste gelijken looptijd. Gelijke blokkade rust op andere lange beleggingen in de „Sterling Area” van niet-ingezetenen.

Uit de geheele regeling, zooals deze thans in de „Sterling Area” van kracht is, blijkt, dat aldaar het betalingsverkeer ook met de landen, waarmede een monetair verdrag in den geest van het Britsch-Nederlandsch accord werd afgesloten, onder strenge controle wordt gehouden. Anderzijds blijkt uit de lijst van doeleinden, waarvoor vergunning tot overmaking naar Nederland wordt verleend — een lijst, welke mutatis mutandis ook van toepassing is op het verkeer van Nederland naar Engeland —, dat in zeer ruime mate het betalingsverkeer tusschen de twee landen mogelijk is gemaakt. Hier kan nog bij worden vermeld, dat de vóóroorlogsche schuldverplichtingen, ongeacht hun ontstaansgrond, in beginsel ten volle voor overmaking in aanmerking komen.

¹⁾ Behalve indien het bedrag afkomstig is van een andere „Dutch account”.

Van belang is evenwel, dat in beginsel, de overmakingen dienen te geschieden via het kanaal der bankrekeningen: de „Dutch accounts” in Engeland en de „Britsche rekeningen” in Nederland. E. VAN LENNEP.

EEN TWEETAL RAPPORTEN OVER BEDRIJFSORGANISATIE.

Het zou den schijn wekken, alsof een onderwerp, dat in de bezettingsjaren vele tijdschriftkolommen heeft gevuld, nl. de bedrijfsorganisatie, eenigszins op den achtergrond geraakt. Niets is echter minder waar. In dit opzicht staat ons land voor gewichtige beslissingen, zoodat voorlichting van de publieke opinie ter zake zeer noodig moet worden geacht. Daarom maken wij met veel genoegen melding van een tweetal geschriften, welke onlangs verschenen zijn^{1) 2)}. Het rapport der Maatschappij van Nijverheid is een lijvig boekdeel van 185 bladzijden, terwijl de Amsterdamsche ondernemers zich hebben bepaald tot een 86-tal conclusies, waarbij gevoegd ~~om~~ een tweetal wetsontwerpen.

Laten wij, alvorens op enkele details in te gaan, ons eerst met de groote lijnen bezig houden. Het rapport Nijverheid bevat gescheiden deelen over de sociale- en de economische organisatie, de Amsterdamsche conclusies bespreken uitsluitend de economische organisatie. Beide stellen voorop de vorm van gemengde lichamen, waarin Overheid en bedrijfsleven gezamenlijk zitting nemen. Dit laatste is een belangrijk punt. In de discussie over bedrijfsorganisatie is uiteraard de vraag naar de al of niet wenschelijkheid van het opnemen van overheidsvertegenwoordigers in de bedrijfsorganen aan de orde geweest. Vóór 1940 was de heerschende opvatting ten deze overwegend afwijzend. Bedrijfsgenooten zouden onderling elkaar in de bedrijfsorganen dienen te vinden; de Overheid zou zich dienen te bepalen tot „prijzen en laken”. Op sociaal gebied zijn de bedrijfsraden hiervan een duidelijke illustratie: als regel was de samenstelling paritetisch, met wisselenden werkgever en werknemerveerzitter. Bij uitzondering werd op verzoek van den bedrijfsraad een onpartijdig voorzitter benoemd. Velen in den lande wilden de bedrijfsorganisatie op dezen basis uitbreiden, d.w.z. uitbreiding der werkingssfeer tot economisch gebied en tevens toekenning van verordenende bevoegdheid. Al was dat streven naar „zelf doen” op sociaal gebied volkomen verklaarbaar en ook in vele opzichten prijzenswaardig, op economisch terrein bleek reeds in de dertiger jaren, dat de stem der Overheid zich niet tot prijzen en laken kon bepalen. Integendeel: men stond hier i.v.m. de crisismomstandigheden aanvankelijk in den landbouw en later voor het geheele bedrijfsleven voor een omvangrijk direct overheidsingrijpen en de vraag werd veeleer, hoe de Overheid deze taak eenigermate „van zich af kon schudden”. De bekende landbouwcrisis-centrales hadden weliswaar de stichtingsvorm, doch de zeggenschap lag zoo volkomen bij de Overheid, dat zij van het overheidsapparaat nauwelijks waren te onderscheiden. In 1937 verscheen reeds een voorontwerp-landbouwordeningswet, waarin publiekrechtelijke organen voorzien waren met adviseerende, uitvoerende en verordenende taak. Wegens verschillende hiertegen gerezen bezwaren is dit voorontwerp teruggenomen en kwam in 1939 het voorstel³⁾ tot het vormen van privaatrechtelijke organisaties, welke met de vaststelling en de uitvoering der landbouw-crisismaat-

¹⁾ „De sociale organisatie van het bedrijfsleven. De economische organisatie van het bedrijfsleven. De regeling ten aanzien van ondernemersovereenkomsten en de vestiging en uitbreiding van bedrijven” Rapport der Mij. van Nijverheid en Handel.

²⁾ Conclusies van een aantal ondernemers, functionarissen en overheidsorganen en van ondernemersorganisaties te Amsterdam, inzake de economische organisatie van het bedrijfsleven in Nederland na den oorlog.

³⁾ Rapport betreffende overneming der landbouwcrisismaatregelen door bedrijfsgenooten.

regelen zouden worden belast. De vaststelling zou geschieden in de vorm van „bedrijfsregelingen”. Daarnaast werd een landbouwbedrijfsregelingwet bij de Staten-Generaal ahangig gemaakt, op grond waarvan bedrijfsregelingen algemeen verbindend zouden kunnen worden verklaard. Door het intreden der oorlogsomstandigheden zijn deze laatste projecten niet tot uitvoering gekomen en ging men dus den bezettingstijd in met een zuiver ambtelijk apparaat. In 1939 was daarnaast voor handel en nijverheid eveneens een uitgebreid overheidsapparaat ontstaan in den vorm der rijksbureaux. Intusschen kon hier, althans in den aanvang, van een zekere synthese tusschen Overheid en bedrijfsleven gesproken worden, omdat toen commissies van bijstand voor beide verschillende rijksbureaux waren gevormd, later omgezet in besturen. Hierdoor kon het bedrijfsleven zijn stem doen hooren bij de leiding dezer bureaux. Door de geleidelijke opheffing van deze instituten kwam men echter voor de rijksbureaux op de zuivere ambtelijke uitvoering terecht. In dit opzicht stonden dus landbouw, resp. handel en nijverheid bij den aanvang der bezetting ongeveer op één lijn.

De in 1941 ingestelde „zelfstandige organisatie van het bedrijfsleven” (gebaseerd op besluit 206/1940) enerzijds, de organisatie voor de voedselvoorziening, (gebaseerd op besluit 69/1941) anderzijds, brachten slechts oogenschijnlijk wijziging in den omvang van het ambtelijk apparaat. Om met laatstgenoemde organisatie te beginnen: in plaats van de landbouwcrisiscentrales verschenen de apparaten van de verschillende hoofdbedrijfschappen en bedrijfsschappen. Hoewel deze laatste geconstrueerd waren als organen ex artt. 152 t/m 154 grondwet, bleek hun taak in de practijk veel verder te reiken. Het geheele gebied van de voedselvoorziening behoorde tot hun werkingssfeer, d.w.z. niet alleen dat van het bedrijfsleven in den voedselvoorzieningssector. De taak was met andere woorden een zuivere overheidsstaak. En al kan men nu al aanvoeren, dat het directe overheidsapparaat door het optreden der bedrijfsschappen werd ontlast, in plaats daarvan ontstond een niet minder groot „semi-overheidsapparaat” der bedrijfsschappen. Intusschen moet toegegeven worden, dat het bedrijfsleven in deze organen een belangrijke stem heeft en kan zelfs de vraag worden gesteld, of de aan de Overheid toegemeten plaats in deze organen, die toch vooral een overheidsstaak hebben gekregen, niet te gering moet worden geacht.

Wat de Rijksbureaux voor handel en nijverheid betreft, deze zijn door de organen Woltersom practisch zoo goed als niet ontlast. Deze laatste organen droegen nu eenmaal te sterk het stempel van organen van belanghebbenden, om hen met een eenigszins belangrijke overheidsstaak te belasten. Aangezien, zooals wij zagen, de invloed van het bedrijfsleven in de rijksbureaux zelf geleidelijk is verdwenen, is zodoende op dit terrein van het „zelf doen” vrijwel niets overgebleven. Dat deze toestand geen bevrediging schenkt, is begrijpelijk.

Uitvoerende taak der bedrijfsorganen.

De beide rapporten leggen dan ook den nadruk op de uitvoerende taak der bedrijfsorganen. Daarbij verliezen zij echter niet uit het oog, dat niet langer volstaan kan worden met organen van bedrijfsgenooten. Het rapport der Mij. van Nijverheid stelt de vraag zeer categorisch: „In hoeverre kan een zelfstandige organisatie van ondernemers verantwoordelijkheid voor het algemeen belang dragen?” Het beantwoordt deze vraag in dien zin, dat in het algemeen de primaire taak: behartiging der ondernemersbelangen, het uitvoeren van bepaalde overheidsopdrachten in den weg staat. De tegenstelling: groepsbelang algemeen belang is hier te klemmend⁴⁾. De Woltersom-organisatie heeft dit maar al te duidelijk gedemon-

streerd. Het rapport betoogt, dat de tegenstelling Overheid-bedrijfsleven is te overbruggen door beide in bepaalde lichamen samen te brengen voor gemeenschappelijke taken. De Amsterdamsche ondernemers volgen een gelijksoortigen gedachtengang. Zij betoogen, dat de samenwerking tusschen Overheid enerzijds en bedrijfsleven anderzijds dient te geschieden door het vormen van Openbare Bedrijfscolleges. Hun voornaamste taak zal zijn het nader uitwerken en uitvoeren van de maatregelen, welke door de Centrale Overheid in groote trekken worden ontworpen. Het verleenen aan deze organen van verordenende bevoegdheid wordt verplicht gesteld.

Wij zijn hier dus wel een heel eind af van de gedachte van het corporatisme, d.w.z. organen van het bedrijfsleven met verordenende bevoegdheid, een gedachte, die ook ten grondslag ligt aan het 5e grondwetshoofdstuk. Het rapport-Nijverheid wijst deze uitdrukkelijk af en beklemtoont te streven naar een functioneele decentralisatie door het creëren van „Overheidslichamen, in welke bestuur zowel Overheid als bedrijfsleven deelnemen” (blz. 88). Hier wordt dus zonder meer gesproken van overheidslichamen, een typeering, waarover nog wel verschil van meening kan bestaan. Het doet echter eenigszins vreemd aan, enkele bladzijden verder te hooren, dat men de gemengde lichamen op artt. 152/154 grondwet wil baseeren, terwijl in het licht van het voorafgaande, art. 155 grondwet hier toch aangewezen lijkt.

Een andere opmerking, die wij zouden willen maken, betoogt het facultatieve karakter der instelling dezer lichamen. Het rapport wenscht deze alleen in die sectoren te zien ingesteld, waar zij door de Overheid of het bedrijfsleven gewenscht worden geacht. Naar onze meening verdient dit stelsel geen aanbeveling; het rapport gaat zelf uit van een blijvende tamelijk vergaande overheidsbemoeiing met een toezicht op het bedrijfsleven. Er is dan ook geen reden te onderstellen, dat in bepaalde sectoren aan het creëren van gemengde lichamen geen behoefte zou bestaan. Aan een organisatie, die het geheele bedrijfsleven omvat, is niet te ontkomen. In dit verband valt er op te wijzen, dat het rapport op sociaal gebied, waarop wij in een volgend artikel terugkomen, wel een allesomvattende organisatie bepleit.

Naast de publiekrechtelijke organen komt te staan de „onderbouw” van vrije organisaties, in het rapport genoemd „erkende bedrijfsorganisaties” in de conclusies: „ondernemersbonden”. Haar karakter is duidelijk: het zijn de herstelde vrije vereenigingen van vóór 1940, in de eerste plaats met de taak belast, de belangen der leden te behartigen. Nochtans blijven er reminiscenties van de Woltersom-organen hangen. Zoo wenscht het rapport-Nijverheid den hiërarchistischen opbouw in hoofd-, bedrijfs-, vak- en ondervakgroepen te handhaven, waarbij de hogere organen „in bepaalde opzichten een zeker gezag over de lagere organen moeten kunnen uitoefenen.” Al blijkt uit de redactie een zekere aarzeling te spreken, toch is de bedoeling duidelijk genoeg. Daartegenover stellen de Amsterdamsche conclusies kort en bondig: „De ondernemersbonden staan naast elkaar op gelijk plan”. Wel worden federaties van verwante bedrijfstakken voorzien. Op een ander punt trekken beide rapporten weer één lijn: zoo t.a.v. het verplicht lidmaatschap. Bij vrije vereenigingen past dit niet; een krachtig eigen leven wordt er door tegengegaan en het gevaar van verambtelijking is niet denkbeeldig. Bovendien, nu er publiekrechtelijke lichamen zullen ontstaan, die den geheelen bedrijfstak zullen omvatten, is ook uit dien hoofde voor verplicht lidmaatschap geen aanleiding meer. Toch bepleiten beide rapporten handhaving van het verplichte lidmaatschap voor een korten overgangstijd. Het Amsterdamsche rapport wil dit instituut verder handhaven voor wat het noemt de „ingestelde ondernemersbond”. Deze figuur achten wij een weinig gelukkige vondst, sterk beïnvloed door het Woltersom-stelsel. Wij zullen er verder niet bij stilstaan.

⁴⁾ Men vgl.: „De bedrijfsorganisatie op een kruispunt”. door A. van Wijnen, in „E.-S.B.” van 20 Sept. 1945.

De „erkende” vereeniging.

Een novum op vereenigingsgebied is de introductie in beide geschriften van de „erkende” vereeniging. Voornaamste eisch voor deze erkenning is het voldoende representatief zijn voor den betreffenden bedrijfstak. Is dit het geval en wordt overigens aan nog enkele eischen voldaan, dan krijgen de vereenigingen een „officieelen status” (rapport-Nijverheid). Dit brengt mede het uitsluitende recht om als vertegenwoordiging van het bedrijfsleven bij de Overheid op te treden, het recht om bestuursleden van de gemengde lichamen voor te dragen en dat om overheidsmaatregelen uit te voeren. Daarnaast blijft het grondwettelijke vrije vereenigingsrecht uiteraard gehandhaafd. Het instituut der „erkenning” is inderdaad in een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, gebaseerd op vereenigingen, niet te missen. Alleen zouden wij de vraag willen stellen, of de weg naar de Overheid voor de niet-erkende vereenigingen inderdaad dient te worden versperd. Het recht van petitie is immers ook in de grondwet verankerd. En al is een dergelijke vereeniging dan geen officieele vertegenwoordiging der bedrijfstak, ook haar kan niet het recht ontzegd worden, bepaalde belangen bij de Overheid te bepleiten; een monopoliepositie toe te kennen aan één organistie voelen wij aan als on-Nederlandsch. Ook over de uitvoerende taak der „erkende” vereenigingen is het laatste woord nog niet gesproken. Rijst hier niet wederom dezelfde tegenstelling groepsbelang-algemeen belang, welke wij hierboven signaleerden? En past het wel in een stelsel van publiekrechtelijke „gemengde” organen, dat daarnaast nog privaatrechtelijke organisaties bij de uitvoering betrokken worden? Het Amsterdamsch rapport stelt wel in zijn tweede conclusie, dat aan de Overheid de wetgevende en controleerende bevoegdheid voorbehouden moet blijven, terwijl het bedrijfsleven een adviseerende en uitvoerende functie zal kunnen vervullen, doch dit laatste zouden wij niet zoo positief willen onderschrijven. Voor de in hetzelfde rapport bepleite openbare Bedrijfscolleges wordt trouwens geschreven, dat aan hen door de Regeering uitvoerende bevoegdheid zal worden verleend, terwijl, waar noodig en gewenscht, deze colleges bepaalde uitvoeringshandelingen en ondernemersbonden zullen kunnen delegeren. In deze constructie valt dus ook het accent der uitvoerende taak — terecht — op de publiekrechtelijke organen.

Als centraal orgaan op economisch gebied voorzien beide rapporten een Economischen Raad. Het rapport-Nijverheid ziet deze uitsluitend als centraal adviescollege, samengesteld uit deskundigen, en wil daartoe ten nauwste aansluiten bij het vroegere college van denzelfden naam. Het Amsterdamsch rapport geeft geen taakomschrijving, doch wenscht in ieder geval een geheel andere samenstelling, nl. vertegenwoordigers van Overheid, ondernemers en werknemers.

Het rapport-Nijverheid acht een overkoepelend orgaan overbodig en heeft daar in de gekozen constructie wellicht gelijk; in; verordenende bevoegdheid van het centrale orgaan wordt terecht afgewezen.

De scheiding van economische en sociale organisatie.

Is hiermede in vogelvlucht een beeld gegeven van datgene, wat beide rapporten op het terrein der economische bedrijfsorganisatie voorstaan, en zouden wij dan thans onze blik moeten slaan op het „sociale deel” van het rapport Nijverheid, toch willen wij hier even stilstaan bij het principieele punt der scheiding van economische en sociale organisatie. Het rapport-Nijverheid geeft hierover een betoog, hetwelk wij moeilijk kunnen onderschrijven. De Amsterdamsche conclusies bevatten hierover niets, beperkt als zij zich hebben tot de economische bedrijfsorganisatie, doch reeds uit den gekozen opzet blijkt ook hier de bedoeling, een scheiding te maken. Wat voert nu het rapport als motieven hiervoor aan? In de eerste plaats

vinden wij vermeld, dat uit overheidsoogpunt geen bezwaar kan bestaan tegen gescheiden organisaties, zoolang men gescheiden Economische en Sociale Departementen houdt. Immers, dan zouden ook de organen, die door decentralisatie werden gevormd, deze scheiding moeten vertoonen. Dit betoog lijkt ons niet sterk. De splitsing der departementen is veelszins noodig om niet te groote apparaten te verkrijgen en staat allerminst in den weg aan een sterke coördinatie. Het zittend kabinet heeft met het oog hierop uit zijn midden een Raad voor Economische Zaken gevormd. Dat van overheidswege een scheiding der bedrijfsorganen niet wordt gewenscht, is intusschen uit de officieele verklaringen ter zake afdoende gebleken.

Meer indruk maakt het betoog, waar wordt aangevoerd, dat door het bedrijfsleven de noodzakelijkheid van volledig combineeren van den socialen en den economischen kant nimmer gevoeld is. „Als het bedrijfsleven”, aldus het rapport, „met sociale of economische vraagstukken te maken heeft, dan gaat het immers vrijwel nooit om de algemeene sociale en economische problemen, maar om specifieke kwesties met een veel minder wijde strekking. Aan de sociale zijde is het de verhouding tusschen ondernemer en arbeider, die de aandacht vraagt, terwijl het aan de economische zijde vooral de verhouding tot de markt is, die in het centrum van belangstelling staat”. En hier wordt aan toegevoegd, dat de algemeene samenhang tusschen het sociale en het economische „telkens weer van weinig invloed blijkt te zijn op de behandeling van dit soort kwesties”. Wij stippen allereerst aan, dat hier gesteld wordt, dat het bedrijfsleven de noodzaak van volledig combineeren van de socialen en den economischen kant nimmer heeft gevoeld. Daaruit zou volgen, dat het rapport de noodzaak van eenige combinatie niet ontkent. Verder signaleeren wij, dat het rapport blijkbaar voor algemeene sociale en economische problemen (wij vinden als voorbeeld vermeld werkloosheidsbestrijding en betere verdeling van het maatschappelijk inkomen) een gescheiden behandeling in „sociale” en economische organen niet gewenscht acht. Waarom dan echter een splitsing in Socialen Raad en Economischen Raad voorgesteld? Voor de meer ondergeschikte kwesties, die zich in de bedrijfsorganen zouden afspelen, zou echter de samenhang volgens het rapport zeer los zijn. Eenerzijds geldt het toch de verhouding tusschen ondernemer en arbeider, anderzijds de verhouding tot de markt. Wij zouden willen vragen: maar die verhouding van de onderneming tot de markt omvat toch ook bedrijfsgeenooten, ondernemers en arbeiders? Blijkens het opnemen van werknemersvertegenwoordigers in de economische organen ontkent het rapport dit laatste niet. Het zegt alleen: in de dagelijksche practijk worden de sociale belangen afzonderlijk behandeld van de economische belangen en deze scheiding wordt niet als bezwaarlijk gevoeld. Het gaat er dus in wezen om een vorm te vinden, waarbij onder erkenning van den in beginsel niet te scheiden „socialen” en „economischen” kant, in de practijk de behandeling dezer beide kanten gesplitst plaats vindt. Is dan het splitsen van bedrijfsorganen in een economische en sociale afdeling niet de aangewezen oplossing, waarbij de ambtelijke voorzitter voor een juiste coördinatie der werkzaamheden zal weten zorg te dragen? Daar komt nog bij, dat de sociale belangen ook in de verticale opgebouwde bedrijfsorganen toch als regel in horizontaal verband zullen worden behartigd. Terwijl het accent voor de economische taak der bedrijfsorganen dus op de verticale werkzaamheid zal komen te rusten, zal de sociale taak in hoofdzaak aan horizontale suborganen dienen te worden gedelegeerd. Zoo krijgt men dus in de practijk reeds een gescheiden behandeling, zij het steeds binnen het kader van één bedrijfsorgaan onder supervisie van een neutralen voorzitter.

In een volgende artikel nader over de „Sociale organisatie van het bedrijfsleven” in het rapport-Nijverheid.

Mr. Ir. A. W. QUINT.

DE TOENEMING VAN HET LAADVERMOGEN VAN HET VRACHTMOTORRIJTUIGENPARK VOOR DEN OORLOG.

Het mag als een gemeenplaats worden beschouwd, te constateeren, dat het gezamenlijke laadvermogen der voertuigen, welke voor het gemotoriseerde vervoer van goederen langs den weg beschikbaar zijn geweest, sedert het begin der twintiger jaren sterk is toegenomen. Betreffende de mate van toename is echter weinig bekend. Veelal beperkt de kennis hieromtrent zich tot de waarneming van het verschijnsel, dat het aantal vrachtauto's gedurende de laatste 15 jaren vóór den oorlog een aanzienlijke vermeerdering heeft ondergaan.

In het onderstaande zal getracht worden de toename van den omvang van het laadvermogen der vrachtmotorrijtuigen en aanhangwagens wat nader te bepalen.

Het is de „Statistiek der Motorrijtuigen”, welke jaarlijks ten aanzien van den stand van het motorrijtuigenpark op den 1en Augustus van het desbetreffende jaar, een aantal gegevens verstrekt. Deze statistiek is van secundaire aard; zij ontleent haar gegevens aan de aangifteformulieren der motorrijtuigenbelasting (vóór 1935: de wegenbelasting). Deze belasting echter, is geheel gebaseerd op het gewicht der voertuigen. De aangifteformulieren bevatten uit dien hoofde geen cijfers betreffende het laadvermogen.

Gegevens worden o.a. verstrekt over de aantallen vrachtauto's, welke in de onderscheidene gewichtsklassen voorkomen in de achtereenvolgende jaren. Dit gegeven nu, stelt ons in de gelegenheid een zekere aanwijzing te verkrijgen over het laadvermogen, en wel in zoverre er sprake is van een evenredigheid tusschen het eigen gewicht van het voertuig en het laadvermogen er van. Neemt men een rechte evenredigheid aan, dan treedt vermoedelijk een onzuiverheid op. Het moet nl. waarschijnlijk worden geacht, dat in de hogere gewichtsklassen het laadvermogen sterker toeneemt dan het gewicht van de vrachtauto¹⁾. Het is niet mogelijk te bepalen, of en in welke mate dit geschiedt, zoodat verder dit verschijnsel terzijde moet worden gesteld.

De Statistiek der Motorrijtuigen geeft eveneens de aantallen aanhangwagens in de verschillende gewichtsklassen voor de onderscheidene jaren. In dit geval echter, is vermoedelijk in nog mindere mate sprake van een rechte evenredigheid tusschen het eigen gewicht van den aanhangwagen en het laadvermogen daarvan. Aangenomen kan worden, dat in het algemeen bij toename van het gewicht van het voertuig het laadvermogen meer dan evenredig stijgt. Omtrent de mate, waarin dit verschijnsel optreedt, kunnen ook in dit geval geen gegevens worden verkregen.

Bovendien is er, in het bijzonder gedurende de laatste jaren — tengevolge van de belasting naar het gewicht — voortdurend naar gestreefd de laadcapaciteit der voertuigen te doen toenemen, zonder evenwel het gewicht te vermeerderen. Dit streven is zeker niet zonder resultaat gebleven; het nuttige laadvermogen is beïnvloed door den technischen vooruitgang.

Wordt gesteld: eigen gewicht is gelijk aan het laadvermogen van het vrachtmotorrijtuig, en laadvermogen van den aanhangwagen is driemaal het eigen gewicht van dit voertuig, dan kan in verband met de hierboven vermelde omstandigheden met vrij groote mate van zekerheid worden aangenomen, dat op grond daarvan voor de achtereenvolgende jaren berekende toename van het laadvermogen, beschikbaar voor het gemotoriseerde goederenvervoer langs den weg, als een minimum moet worden beschouwd.

De aandacht dient erop te worden gevestigd, dat de capaciteit van het vrachtautopark niet uitsluitend wordt bepaald door het laadvermogen der voertuigen. De snel-

heid, waarmede het voertuig zich voortbeweegt of wordt voortbewogen, alsmede de voor laden en lossen benodigde tijd en de duur en regelmaat der revisie zijn o.m. factoren, welke voor de potentiële vervoerscapaciteit van groot belang zijn en deze capaciteit mede bepalen. Het zal echter duidelijk zijn, dat het niet mogelijk is gegevens betreffende deze factoren ter beschikking te krijgen. Ook deze, de vervoerscapaciteit mede bepalende factoren, zullen daarom verder buiten beschouwing moeten worden gelaten.

De tot dusverre genoemde onvolledigheden in de waarneming vormen even zoovele belemmeringen, welke het onmogelijk maken de capaciteit van het vrachtautovoer exact te bepalen. Ik beperk mij daarom tot de poging voor den omvang van het laadvermogen van het vrachtautopark een benadering te vinden. Echter, ook ten aanzien van die gegevens zullen de resultaten op nauwkeurigheid geen aanspraak kunnen maken. Reeds de hypothese betreffende de verhouding tusschen eigen gewicht en laadvermogen der voertuigen impliceert een ruwe benadering.

Bij het onderzoek betreffende de ontwikkeling van het laadvermogen van het vrachtautovoer moet men zich beperken tot de jaren 1928 tot en met 1938. De eerste Statistiek der Motorrijtuigen, welke verscheen, geeft den toestand weer van den 1en Januari 1928. Met ingang van dien datum werd immers de wegenbelasting ingevoerd. Ook van 1 Augustus van dat jaar zijn de gegevens gepubliceerd, terwijl in latere jaren steeds de toestand op 1 Augustus van het betrokken jaar wordt vermeld. De laatste dezer statistieken, die voor raadpleging beschikbaar is, is van 1 Augustus 1938.

De gegevens, welke door deze publicaties worden verstrekt, maken het mogelijk voor de achtereenvolgende jaren het gemiddelde gewicht per vrachtauto en per aanhangwagen te berekenen. Tevens is voor ieder jaar het op 1 Augustus in gebruik zijnde aantal van elk dezer voertuigen bekend.

Indien wij nu uitgaan van de genoemde veronderstellingen, dan geven de indexcijfers — op basis van 1928 = 100 — berekend uit het product van het aantal vrachtmotorrijtuigen en het gemiddelde gewicht, vermeerderd met het product van aantal en — op bovenvermelde wijze berekend — gemiddeld laadvermogen der aanhangwagens, een benaderend beeld van de ontwikkeling van het laadvermogen, beschikbaar voor het gemotoriseerde goederenvervoer langs den weg. Deze verschillende gegevens zijn in tabel 1 tezamen gebracht.

TABEL 1.

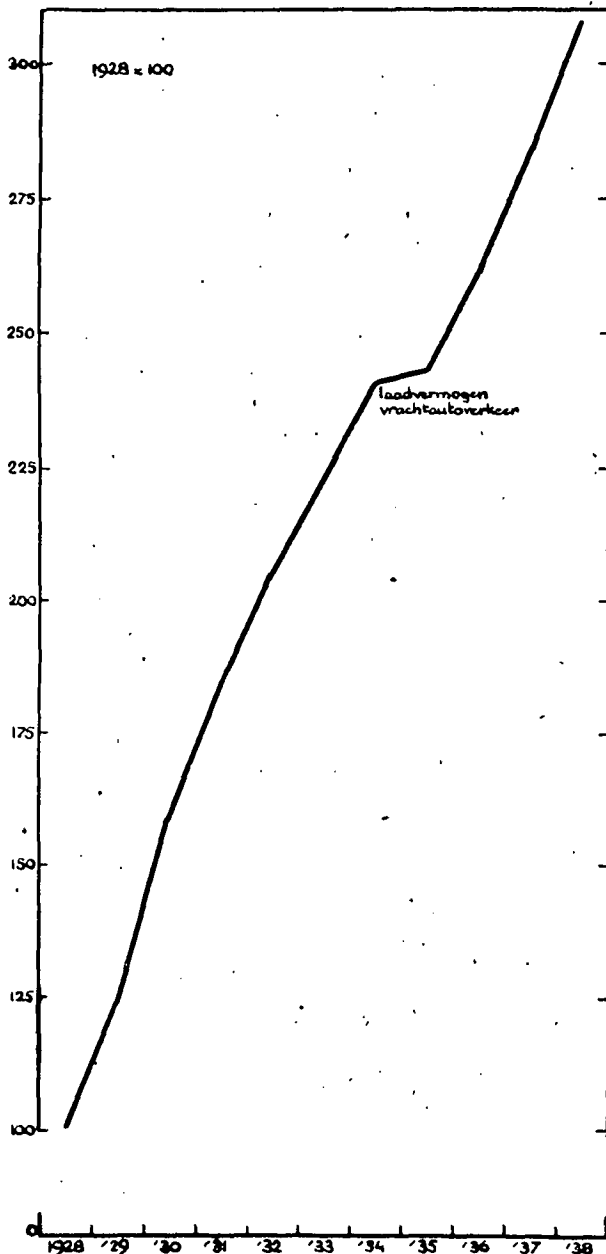
Jaar	Aantal vrachtmotorrijtuigen	Gemiddeld gewicht per vrachtmotorrijtuig in kg.	Aantal aanhangwagens	Gemiddeld gewicht per aanhangwagen in kg.	Index laadvermogen (1928 = 100)
1928	28.734	1.729	1.630	1.869	100
1929	35.040	1.717	2.249	1.895	124
1930	41.227	1.744	3.354	2.141	159
1931	46.012	1.771	4.157	2.170	184
1932	48.494	1.802	4.959	2.222	205
1933	49.007	1.842	5.951	2.276	223
1934	49.951	1.909	6.750	2.279	241
1935	47.160	2.005	6.523	2.470	243
1936	47.810	2.060	7.154	2.552	261
1937	49.156	2.123	8.310	2.506	284
1938	50.998	2.175	9.458	2.470	308

Uit tabel 1 blijkt, dat sinds 1928 het gemiddelde gewicht per vrachtauto en per aanhangwagen voortdurend is toegenomen. De ontwikkeling is echter niet geheel gelijk verlopen. De indexcijfers, welke in tabel 2 worden gegeven, brengen de onderlinge verschillen duidelijker naar voren. Het eigenaardige verschijnsel doet zich voor, dat het gemiddelde gewicht der aanhangwagens in de jaren 1937 en 1938 is teruggelopen. Als geheel is het gemiddelde gewicht der aanhangwagens echter sterker gestegen, dan het gemiddelde gewicht der vrachtmotorrijtuigen.

¹⁾ Vgl. „Eigen vervoer van goederen per auto”, (Resultaten van een telling, op een tiental punten gehouden van 9 t/m 13 Maart 1936), blz. 5., 's-Gravenhage, 1936.

Afbeelding 1 stelt de gevonden reeks indexcijfers grafisch voor.

Afb. I. Laadvermogen vrachtautoverkeer.

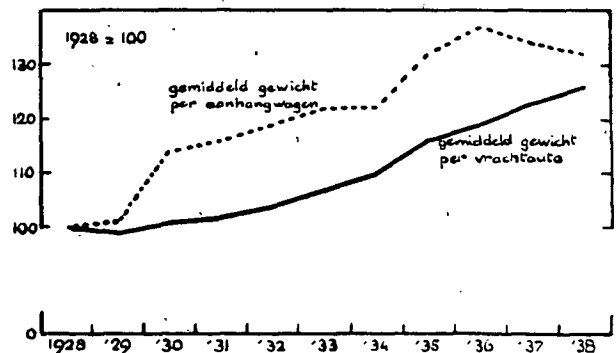
TABEL 2.

Jaar	Gemiddeld gewicht per vrachtauto (1928 = 100)	Gemiddeld gewicht per aanhangwagen. (1928 = 100)
1928	100	100
1929	99	101
1930	101	114
1931	102	116
1932	104	119
1933	107	122
1934	110	122
1935	116	132
1936	119	137
1937	123	134
1938	126	132

Deze toeneming van het gemiddelde gewicht beteekent — in verband met de hier aanvaarde veronderstelling eener vaststaande verhouding tusschen eigen gewicht en laadvermogen —, dat het laadvermogen per vrachtauto en per aanhangwagen gedurende de jaren 1928 tot 1938 gemiddeld in dezelfde mate is gestegen. Afbeelding 2 brengt deze toeneming per vrachtauto en per aanhangwagen in beeld.

Afb. II.

Gemiddeld gewicht per vrachtauto en per aanhangwagen.

Wat de aantallen voertuigen betreft, is de stijging tusschen 1934 en 1935 onderbroken geweest; in die periode valt zelfs een daling waar te nemen. De oorzaak dezer afneming van het aantal moet, voor wat de vrachtmotorrijtuigen en aanhangwagens beide betreft, naast de doorwerking der economische depressie, gezocht worden in de verhooging der motorrijtuigenbelasting. Voor de vrachtauto's speelt tevens een rol de omstandigheid, dat de Statistiek der Motorrijtuigen sinds 1935 de vrachtmotorrijtuigen op drie wielen, welke voordien ten deele onder de rubriek vrachtmotorrijtuigen werden opgenomen, daar zij als zoodanig werden belast, in een afzonderlijke rubriek onderbrengt²⁾. Niettemin blijkt, dat het aantal vrachtauto's een aanzienlijke toeneming heeft vertoond in de hier in oogenchouw genomen periode; ten opzichte van 1928 was het aantal in 1938 gestegen met 77%. Het aantal aanhangwagens heeft een aanmerkelijk grootere stijging te zien gegeven; in 1938 was het, ten opzichte van 1928, 480% gestegen.

Het gezamenlijke laadvermogen der vrachtauto's en aanhangwagens — het gegeven, waar het hier tenslotte om gaat — is in den loop der jaren tusschen 1928 en 1938 eveneens voortdurend gestegen, als gevolg van het toenemende aantal van ieder der voertuigen en de stijging, welke het gemiddelde laadvermogen per voertuig heeft vertoond. Het had — zooals tabel 1 aangeeft — in 1938 een peil bereikt, hetwelk bij benadering 208% hooger lag dan de omvang van het laadvermogen, dat in 1928 beschikbaar was voor het gemotoriseerde vervoer van goederen langs den weg.

Een absolute beteekenis zal men intusschen aan de voor het laadvermogen van het vrachtautovoer berekende indexcijfers zeker niet mogen toekennen. De waarde zal méér gezocht moeten worden in het in mindere of meerdere mate benaderen van den gang der ontwikkeling sedert 1928 en van de orde van grootte der toeneming van het laadvermogen, hetwelk in de opeenvolgende jaren ten dienste heeft gestaan van het goederenvervoer per auto.

P. BOENDER.

²⁾ Inleiding van de Statistiek der Motorrijtuigen 1935, blz. VIII

ECONOMISCHE ASPECTEN VAN NIEUW TE VESTIGEN KUNSTHARSINDUSTRIËN.

De kunstharsen, die onder de moderne kunststoffen een belangrijke plaats innemen, mogen zich de laatste jaren in een steeds groeiende belangstelling verheugen. Door min of meer geringe wijzigingen der chemische samenstelling zijn de mechanische, elektrische, thermische en optische eigenschappen dezer harsen sterk te beïnvloeden. Als constructiemateriaal bezitten zij om deze reden groote aantrekkelijkheid. Hoewel de mogelijkheden binnen zekere grenzen gelegen zijn, bestaat reeds thans een groot aantal stoffen van zeer verschillend karakter. Het is algemeen bekend, dat dit aantal zich nog steeds

uitbreidt. Dit verklaart dan ook de aandacht, waarmee de ontwikkeling der kunstharsfabricage door technici wordt gevolgd.

In ons land bestaat bovendien in bepaalde kringen belangstelling voor de economische aspecten der fabricage van kunsthars. Het is begrijpelijk dat, waar het hier gaat om een grondstof, waarvan algemeen verwacht wordt, dat zij in de toekomst steeds meer in belangrijkheid zal toenemen, financiers en industrieelen zich afvragen of de productie daarvan niet ook in Nederland in het groot dient ter hand genomen te worden. Bij een aantal industriële ondernemingen zijn in deze richting reeds plannen gemaakt. Sommige dezer plannen konden reeds worden uitgevoerd, andere vonden een begin van uitvoering.

In het navolgende zal allereerst worden getracht na te gaan in hoeverre de vestiging van een nieuwe perspoederfabriek in Nederland economisch verantwoord is. Onder een perspoederfabriek wordt verstaan een bedrijf, dat de kunsthars zelf produceert en vervolgens de geproduceerde kunsthars op perspoeders verwerkt. Daarna zal de fabricage van kunsthars voor de verfindustrie besproken worden, terwijl tenslotte de perspectieven eener kunstharsproductenindustrie (kunstharsperserij) nagegaan zullen worden.

Perspoederfabricage in Nederland.

Ten aanzien van de uit bedrijfseconomisch oogpunt meest wenselijke grootte van een perspoederfabriek kan het volgende worden opgemerkt. Door het Economisch Technologisch Instituut Overijssel te Zwolle werd in 1939 een rapport opgesteld inzake de mogelijkheden van fabricage van kunstharspersoeders in Nederland. In dit rapport komt men tot de conclusie, dat de fabricage van „bakeliet”-perspoeder op basis van een jaarlijksch productieprogram van 150 tot 300 ton, in verband met de marktsituatie in Nederland, economisch en technisch mogelijk is bij toepassing van het zgn. droge procédé (impregnatie van de vulstof op verwarmde walsen). Een zoodanige opzet zou een kapitaalinvestatie van 120.000 gulden vereischen, terwijl de rentabiliteit van een dergelijke kunstharsfabriek ca. 15% van het geïnvesteerde kapitaal zou bedragen.

Sedertdien is veel veranderd. De bouwkosten zijn bijvoorbeeld aanzienlijk gestegen. Wil men thans een rendabel bedrijf vestigen, dan zal men reeds om deze reden niet kunnen volstaan met een capaciteit van 150 tot 300 ton per jaar. Grotere productie is noodzakelijk om de hogere vaste kosten over de totale productie om te slaan zonder den prijs van het product te verhoogen. Grotere productie vraagt evenwel meer variatie in het fabricage-program en dientengevolge een hooger jaarlijks te reserveeren bedrag voor research, teneinde de concurrentie met de groote buitenlandsche concerns het hoofd te kunnen bieden. Hoewel wellicht de mogelijkheid tot samengaan met een dezer buitenlandsche groepen open staat, zullen aanzienlijke uitgaven voor laboratoriumonderzoek noodzakelijk blijven. Een nieuw te vestigen perspoederbedrijf zal om deze redenen slechts rendabel blijken te zijn bij een minimum jaarproductie van 1.000 ton.

De Nederlandsche handelsstatistiek bevat slechts een enkele post „kunstharsen”, waarin met uitzondering van kunsthoorn, alle ingevoerde kunststoffen worden samengevat. De invoer bedroeg bruto in tonnen in het jaar

1930	422	1935	711
1931	585	1936	926
1932	571	1937	1820
1933	616	1938	1577
1934	608	1939	2058

Duitschland en Groot-Brittannië waren steeds de grootste leveranciers. In 1937 bedroeg de invoer uit deze landen resp. 1.111 en 555 ton.

Om een indruk te krijgen van de in Nederland ingevoerde hoeveelheden perspoeders op phenolbasis werd

nagegaan hoeveel hardbare kunstharsen speciaal uit Duitschland en Groot-Brittannië werden ingevoerd in 1937. Uit Duitschland werd ingevoerd: hardbaar 730 ton en niet hardbaar 304 ton. Uit Groot-Brittannië werd ingevoerd: „powder, including moulder powder solid or liquid, uncured” 370 ton en „hardened or cured” 170 ton. Uit de beide genoemde landen werd dus reeds 1.100 ton aan hardbare kunstharsen ingevoerd. Bovendien bestaat de invoer uit België bijna uitsluitend uit perspoeders op phenol- en kresolbasis. Houdt men voorts nog rekening met invoer uit andere landen als Amerika en het voor-malige Oostenrijk, dan komt men ongeveer tot een totaal van 1.200 ton aan hardbare kunstharsen in 1937. Dit beteekent ongeveer 70% van den totalen invoer. Van deze 1.200 ton zijn ongeveer 90% of bijna 1.100 ton perspoeders op phenol- en kresolbasis.

Voor wat betreft het jaar 1939 werden van het Centraal Bureau voor de Statistiek uitvoerige gegevens ontvangen betreffende den invoer in het vrije verkeer (behalve per post) rechtstreeks en over entrepôt van kunsthars, gesplitst volgens de omschrijving op de invoeraangiften. Samengevoegd naar onderstaande zeven groepen geven deze cijfers het volgende beeld:

phenolbasis (hardbaar)	811.778 kg
phenolbasis (niet hardbaar)	739.495 kg
phenolbasis (gehard)	7.311 kg
ureumbasis (gehard)	5.653 kg
thermoplasten	8.466 kg
lak, verf, vernis, lijm	412.153 kg
diversen	71.268 kg

De verhouding tusschen ingevoerde hardbare en niet-hardbare kunstharsen op phenolbasis, die in 1937 70 : 30 en in 1939 52 : 48 was, is ook nadien ten gunste van de niet-hardbare kunstharsen gewijzigd. Voor 1943 kan worden aangenomen, dat deze verhouding 30 : 70 is. Ook in absolute cijfers is de invoer van hardbare kunstharsen op phenolbasis aanzienlijk teruggelopen. De cijfers zijn voor 1937 1.100 ton, voor 1939 812 ton en naar schatting voor 1943 675 ton. Aangezien het verbruik van deze harsen eerder toe dan afgenomen is, kan worden vastgesteld, dat de productie van deze harsen in Nederland zelf op groote schaal is ter hand genomen.

Perspoeders worden hier te lande gefabriceerd door de N.V. Philips Gloeilampenfabriek en de N.V. Avis. Voor den oorlog maakte de N.V. Philips haar kunsthars niet zelf, maar voerde deze uit Duitschland in teneinde compensatietransacties te kunnen sluiten ten behoeve van den uitvoer van haar eindproducten. Voor mogelijke bijzondere omstandigheden had men evenwel een volledige fabrieksinstallatie gereed, die op elk gewenscht moment de productie in het groot kon aanvangen. Door den oorlog werden deze bijzondere omstandigheden al spoedig gevormd. De perspoedermarkt in Nederland wordt thans zoowel aan de zijde van de afnemers als aan de zijde der leveranciers geheel door Philips beheerscht.

De Nederlandsche perserijen, buiten Philips, zijn ongeveer twintig in getal. Over het algemeen zijn het kleine bedrijven, die in 1939, het topjaar hunner productie, slechts een klein percentage van het geheele Nederlandsche verbruik aan perspoeders verwerkten. Zelfs al zou deze productie na den oorlog veel grooter worden, hetgeen algemeen verwacht wordt, dan nog is deze behoefte klein in verhouding tot de behoeften en de productie van Philips.

Het is duidelijk, dat in verband met het bovenstaande een situatie is ontstaan, die voor de vestiging van een nieuwe perspoederfabriek zeer weinig aantrekkelijk is. De capaciteit van een zoodanig bedrijf, wil het rendabel zijn, zou immers gelijk moeten zijn aan het totale Nederlandsche verbruik in 1937. Weliswaar is het verbruik sedertdien gestegen, doch twee Nederlandsche producenten zijn inmiddels reeds ter markt verschenen.

Onder genoemde omstandigheden is het slechts denk-

baar" in Nederland een perspoederindustrie te vestigen, die uitsluitend of nagenoeg uitsluitend op export is aangewezen.

De niet-hardbare kunstharsen.

Tot dusverre werd uitsluitend aandacht besteed aan kunstharsen voor perspoederbereiding, de zgn. hardbare kunstharsen. Slechts werd opgemerkt, dat in den loop der jaren in de invoerstatistiek de niet-hardbare kunstharsen in betekenis toenamen: Aangenomen kan worden, dat de niet-hardbare kunstharsen in de verfindustrie toepassing vinden. Volgens de invoerstatistiek werd in het jaar 1939 circa 1.150 ton kunstharsen voor de verfindustrie ingevoerd. Nadien is dit kwantum evenwel nog aanzienlijk toegenomen. In de verfindustrie is kunsthars niet zoozeer een vervangingsmiddel van lijnolie, doch de kunstharslakken openen, doordat het mogelijk is deze lakken te spuiten, groote nieuwe gebieden van toepassing. Reeds voor den oorlog bleken de kunstharsverven zoo goede hoedanigheden te bezitten, dat zij zich naast de klassieke verfsorten een belangrijke plaats konden veroveren. Er mag dan ook worden verwacht, dat de vraag naar kunsthars voor de verfindustrie na den oorlog niet zal verminderen.

De kunstharsfabricage wordt thans reeds door verschillende verffabrieken in Nederland ter hand genomen: Alle groote verffabrieken hebben hiervoor uiteraard veel belangstelling. Op den duur zullen deze groote fabrieken voor de markt geen betekenis meer hebben. Slechts de kleine verffabrieken blijven gegadigden. Het is moeilijk een becijfering te maken van de behoefte aan kunstharsen voor de verfindustrie, die via de markt gedekt zal worden. In ieder geval staat vast, dat hier geen plaats is voor een groot-industrie. Daarvoor zijn de consumenten te veel versnipperd, terwijl zij, die groote afnemers hadden kunnen zijn, zelfproducenten zijn of in de naaste toekomst worden.

De kunstharsverwerkende industrieën.

Moesten de vooruitzichten voor nieuwe kunstharsproduceerende bedrijven zonder meer ongunstig genoemd worden, geheel anders is het gesteld met kunstharsverwerkende industrieën, de perserijen. Reeds voor den oorlog werden van kunstharsen gebruiksartikelen van allerlei soort geperst. Door schaarschte aan materiaal zijn in den oorlog de toepassingsmogelijkheden van kunsthars aanzienlijk uitgebreid. Hoewel enkele typische oorlogsproducten thans zullen komen te vervallen, zal ook na den oorlog veel op commerciële basis uit kunsthars vervaardigd kunnen worden.

Het eigenlijke persbedrijf is een eenvoudige techniek, die niet veel moeilijkheden oplevert. Het probleem bij deze industrie is de matrijzenmakerij. Algemeen bekende technische kennis is omtrent deze materie nog niet verworven. In den regel is het nog een zoeken en tasten naar de beste wegen van toepassing. Voor ondernemende lieden met technisch inzicht liggen hier kansen tot het verrichten van baanbrekend werk, aangezien de mogelijkheid van productie afhankelijk is van de juiste constructie van de matrijs. De hooge kosten daarvan kunnen in den regel slechts worden goedge maakt, wanneer er sprake is van een massaproduct. Hierbij treedt veelal het bezwaar van scherp concurrentiestrijd naar voren. De kunstharsperserij, die uitsluitend voor de vrije markt massa-artikelen vervaardigt, zal daarom een moeilijk bestaan hebben. Noodzakelijk zal het zijn een kern van door octrooi of anderszins beschermde producten te vervaardigen, waarvoor een hoogere productievergoeding bedongen kan worden dan voor de gewone massa-artikelen, teneinde met deze gewone artikelen, indien dit noodzakelijk mocht blijken, desnoods beneden kostprijs het productieapparaat vol bezet te houden, zonder dat de jaarlijksche bedrijfsuitkomsten een deficit aangeven.

Algemeen wordt verwacht, dat de kunstharsperserijen na den oorlog een goede toekomst tegemoet gaan. Voor een aantal nieuwe vestigingen, die op bescheiden voet zonder hooge investeeing worden opgezet, is zonder twijfel plaats. Daarbij moet voor oogen gehouden worden, dat geen behoefte bestaat aan perserijen van de thans reeds allerwege gebruikelijke artikelen als kammen, knopen, fleschsluitingen enz., doch in de eerste plaats van nieuwe zoo mogelijk door octrooi beschermde artikelen, die door den bijzonderen aard van het constructiemateriaal, de kunsthars, bij uitstek geschikt zijn hiervan vervaardigd te worden.

MR. H. R. MARIUS.

AANTEKENINGEN.

DE MONETAIRE ONTWIKKELING IN SPANJE GEDURENDE DE LAATSTE JAREN.

Aan de verslagen van de „Banco de España" ontleenen wij het volgende:

De periode, onmiddellijk volgende op den burgeroorlog in Spanje, kenmerkte zich door een groot wantrouwen in de „Banco de España". De publicatie van de eerste balansen na den burgeroorlog bracht hierin echter al spoedig verbetering, zoodat in 1943 zelfs niet meer van eenig wantrouwen kon worden gesproken.

Het verslag van de Spaansche circulatiebank over 1943.

Het verslag van de Spaansche Bank over dat jaar noemt als belangrijke aanwijzing voor het groeiend vertrouwen o.a. de stijging van de deposito's. Een groot deel in het verminderen van het wantrouwen heeft waarschijnlijk de voorzichtige monetaire politiek van de Overheid gehad, met name wat betreft den omvang der bankbiljettencirculatie.

1941	13,5	milliard pts		
1942	15,7	„	toeneming	2,2 milliard = 16 %
1943	16,3	„	„	0,6 „ = 3,8 %
1944	17,6	„	„	1,3 „ = 8 %
Totale toeneming van 1941 op 1944:			4,1	„ = 30 %

De toeneming bedroeg dus in Spanje in 1943 t.o.v. 1942 3,8 %, tegenover een stijging in datzelfde jaar in Turkije van 8%, Argentinië en Zweden van 12% en Portugal van 23%.

Evenals echter in andere, ook niet-oorlogvoerende landen, hield de toch absoluut genomen nog vrij groote geldruimte aan. Daarnaast ontstond een groote terughoudendheid bij de handelaren t.a.v. het houden van voorraden, tengevolge van den verwachten spoedigen afloop van den oorlog. Een aanzienlijke daling van de seizoencredieten was hiervan het gevolg. De omvang der operaties van de Spaansche Bank nam desondanks toe als gevolg van de stijging der deposito's van 4,2 milliard pts tot 4,9 milliard pts, derhalve een vermeerdering van 700 miljoen pts. De goudvoorraad bij de Bank van Spanje tenslotte, nam sinds 1941 toe met 530 miljoen tot een bedrag van 993 miljoen pts, hetgeen zijn oorzaak vond enerzijds in het overnemen van het goud van het „Instituto Espanol de Moneda Extranjera", zoowel als aan het actief worden van de Spaansche handelsbalans in 1942.

Het verslagjaar 1944.

In het bankverslag over 1944 zien we, dat nog wel hier en daar de crisis, veroorzaakt door den burgeroorlog doorwerkte, doch dat over het algemeen de zaken zich betrekkelijk gunstig ontwikkelden. Zoowel de aandeelenkoersen der bank als de deposito's zijn in dit jaar belangrijk gestegen, de laatste met een bedrag van 600 miljoen pts (1943 700 miljoen). De president der bank, A. Goicoechea, verbindt hieraan de conclusie, dat „de toestand zeer gunstig was temidden van het groote wereldconflict en niet meer dan een weerspiegeling van de groote kracht van het

land". Wel staat vast, dat de monetaire positie van Spanje niet-ongunstiger is geworden.

Het jaar 1944 was in nog sterkere mate dan 1943 een jaar van geldovervloed, veroorzaakt zoowel door de groote uitgaven van den Staat ten dienste van de nationale veiligheid als door de opneming in de actieve geldcirculatie van het opgepote geld, als gevolg van de prijsstijging.

Aan het „Bulletin Mensuel de Statistique" van Sept. 1945, ontleenen wij de volgende indexcijfers van de prijzen in Spanje (1939 = 100).

	1941	1942	1943	1944	Juli 1945
Gemiddelde	147	162	181	192	214

Anderzijds werkten in deze richting de steeds verminderende investeringsmogelijkheden. In het eerste halfjaar van 1944 waren de besparingen nog van zoodanigen omvang, dat de weinige nieuwe emissies, die nog plaats vonden, gemakkelijk geplaatst konden worden en het prijsniveau betrekkelijk stabiel bleef. In het najaar werd echter het evenwicht tusschen vraag naar en aanbod van kapitaal verstoord door de zeer groote vraag naar besparingen van de zijde der landbouw ter financiering van den oogst. De Overheid zag zich gedwongen hierin te voorzien door geldcreatie, tengevolge waarvan de geldcirculatie steeg. De betalingen, die van de zijde van den Staat gewoonlijk plaats vinden tegen het einde van het jaar, veroorzaakten een verdere stijging van de circulatie. Daarentegen werkte in de maand December de aankondiging van een emissie van 2 milliard schatkistobligaties, deflationistisch. De plaatsing geschiedde den 10en Januari 1945. De banken, welke deelname verplicht was, gingen reserves vormen voor deze deelneming bij de centrale bank.

Terloops zij opgemerkt, dat de betalingen door de Overheid tegen de jaarwisseling geen prijsstijgende invloed hebben uitgeoefend, daar deze gelden grootendeels weer op deposito werden geplaatst.

De circulatie bedroeg ult. December 1944 17,6 milliard pts., hetgeen een vermeerdering van 8 % t.o.v. 1943 beteekent. In de overige niet-oorlogvoerende landen steeg de geldcirculatie resp. met 19% (Argentinië), 11% (Zwitserland) en 27 % (Turkije). De goudvoorraad gaf eveneens een stijging te zien tot 1.147 miljoen, terwijl de voorraad gemunt zilver 608 miljoen bedroeg.

De zoojuist binnengekomen bankstaat van 29 September 1945 vertoont t. a. v. den goudvoorraad in vergelijking tot einde 1944 wederom een stijging en wel met 41 miljoen pesetas tot een totaal van 1.188 miljoen. De bankbiljettencirculatie is constant gebleven op 17,6 milliard pesetas. Het particulier disconto bedroeg 4%.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De noteringen op de geldmarkt waren bij overigens geringe omzetten iets lager dan de voorafgaande week, terwijl een tendens tot verdere daling, met name bij de kortere termijnen, ongetwijfeld aanwezig is. Driemaandsch papier werd gezocht tegen $1\frac{1}{4}$ pCt., viermaandsch papier tegen $1\frac{3}{8}$ pCt., terwijl zesmaandsch promessen tegen $1\frac{1}{2}$ pCt. werden gevraagd, zonder voldoende aanbod te ontmoeten. De prijzen der langere termijnen daarentegen bleven in de afgelopen week practisch onveranderd; negenmaandsch papier werd aangeboden tegen $1\frac{11}{16}$ tot $1\frac{1}{2}$ pCt. Nog altijd bestaat de mogelijkheid vervallend papier in de markt om te ruilen tegen kortlopend papier, onder gelijktijdige bijlevering van de vervallende promessen, waarbij een behoorlijke premie boven de marktariëven kan worden bedongen. Dit verschijnsel vormt, zooals reeds in het vorige overzicht werd opgemerkt, een uitvloeisel van de door den Agent geboden mogelijkheid tot herbelegging der vervallen promessen.

De nieuwe weekstaat van De Nederlandsche Bank vertoont een toeneming van de circulatie aan nieuwe bankbiljetten van niet minder dan f 80 miljoen, waardoor

een totaal van f 748 miljoen werd bereikt. Deze toeneming wordt door de centrale bank blijkbaar te groot geacht, want de toepassing der deblokkeeringsfaciliteiten door De Nederlandsche Bank is aanmerkelijk stroever geworden. Het bedrag aan oude bankbiljetten, dat nog niet bij De Nederlandsche Bank is ingeleverd, is thans nog ruim een half milliard gulden. In hoeverre dit als winst voor den Staat, rechtstreeks voortvloeiend uit de geldsaneeringsmaatregelen, kan worden beschouwd, is nog niet bekend. De mogelijkheid bestaat, dat uit het buitenland nog biljetten worden ingeleverd.

Het creditsaldo van het Rijk vermeerderde met f 68 miljoen; hieruit mag ongetwijfeld worden afgeleid, dat thans op grooten schaal belastingen worden betaald ten laste van geblokkeerd tegoed, terwijl, voor zoover mogelijk, ook nog van de facilititeit der vrijwillige zekerheidsstelling ten laste van geblokkeerde rekeningen werd gebruik gemaakt.

BERICHT VAN DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN VOOR ZUID-HOLLAND TE ROTTERDAM.

Commissie Verdeeling Bedrijfsruimte.

Door het Militair Gezag is voor Rotterdam ingesteld een Commissie Verdeeling Bedrijfsruimte, in welke handen is gelegd de verdeeling van de in deze gemeente beschikbare bedrijfsruimte over de gegadigden, die daarvoor het meest in aanmerking komen.

De Commissie dient voor dit doel kennis te dragen van alle ruimten (kantoor, winkel, pakhuis, magazijn, enz.), welke hetzij geheel hetzij gedeeltelijk ongebruikt zijn, of die eerstdaags vrij komen. Opgaaf daarvan behoort te geschieden aan haar adres: Kamer van Koophandel, Coolsingel 58 (Beursgebouw).

Getroffenen, die bedrijfsruimte zoeken en tevens aanwijzing kunnen doen van panden, waarin zij met eenigen goeden wil zouden zijn onder te brengen, kunnen de medewerking der Commissie inroepen op een daarvoor aan bovenvermeld adres verkrijgbaar formulier.

BERICHT VAN DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN VOOR ZUID-HOLLAND TE ROTTERDAM.

De Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland te Rotterdam maakt belanghebbenden hierdoor er op attent, dat zij van de N.V. Nederlandsche Spoorwegen te Utrecht bericht ontving, dat de Reishureaux thans, behalve de plaatsbewijzen, geldig voor reizen van de stations, gelegen in de plaatsen, waar bedoelde Bureaux gevestigd zijn, ook plaatsbewijzen mogen afgeven, geldig voor reizen naar die stations, alsmede voor reizen tusschen willekeurige andere stations.

BERICHT VAN DE KAMER VAN KOOPHANDEL EN FABRIEKEN VOOR ZUID-HOLLAND TE ROTTERDAM.

Blijkens mededeeling van de Hoofdgroep Industrie, zal in het begin van November een ambtenaar van het Ministerie van Handel en Nijverheid zich naar Spanje begeven, ten einde bij de Nederlandsche Legatie te Madrid werkzaamheden te verrichten, die voor een herleving van het handelsverkeer tusschen Nederland en Spanje bevorderlijk kunnen zijn.

Ondernemingen, die ten aanzien van den export naar of import uit Spanje bepaalde wenschen en verlangens koesteren, wordt geadviseerd, zich ten spoedigste met een zoo uitvoerig mogelijk schrijven te richten tot het Ministerie van Handel en Nijverheid, Afd. B.E.B., Bezuidenhoutscheweg 30, 's-Gravenhage.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmetaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeischb. schulden
29 Oct. '45	5.222.334	183.232	5.481.388	4.999.382
22 " '45	5.222.523	179.553	5.477.897	4.995.907
15 " '45	5.212.597	183.536	5.471.955	4.990.119
8 " '45	5.214.825	189.471	5.480.118	4.998.428
1 " '45	5.203.552	201.335	5.480.709	4.999.802
24 Sept. '45	5.204.129	180.697	5.460.648	4.979.760
17 " '45	5.202.073	169.940	5.447.870	4.967.011
10 " '45	5.200.328	176.228	5.452.413	4.971.627
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schatkist-papier rechtstr. ondergebracht
29 Oct. '45	1.311.581 ²⁾	3.687.796	149.775	C2.560.265	—
22 " '45	1.297.569 ²⁾	3.698.327	149.764	C2.492.804	—
15 " '45	1.330.770 ²⁾	3.659.344	149.594	C2.067.338	—
8 " '45	1.252.976	3.745.447	149.393	C1.790.893	—
1 " '45	1.161.347	3.838.451	148.596	C1.593.143	—
24 Sept. '45	1.683.158	3.296.562	148.617	C1.329.892	—
17 " '45	2.118.035	2.848.780	148.747	C. 943.040	—
10 " '45	2.445.432	2.526.010	148.663	C. 626.273	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ De posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandse betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, zijn van 5 Juli 1943 af opgenomen onder de buitenlandse portefeuille, in onzen staat samengevat als „deviezen”.

²⁾ waarvan nieuwe uitgifte f 612.897.

³⁾ „ „ „ „ f 667.875.

⁴⁾ „ „ „ „ f 748.134.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Totaal van den goud-voorraad ¹⁾	Buitenlandse deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt	Vorderingen op den Staat
25 Oct. 1945	30.604	5.305	254	197	237	46.342
18 " 1945	30.605	5.268	377	228	224	46.684
11 " 1945	30.717	5.140	375	282	213	46.165
4 " 1945	30.717	5.075	388	215	221	46.065
27 Sept. 1945	30.426	3.940	383	252	246	47.370
20 " 1945	30.426	3.928	365	199	264	46.778
13 " 1945	30.426	3.863	352	175	279	47.140

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ²⁾	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi van de Schatkist	van anderen	Besluitwet van 6 Oct. '44 ³⁾
25 Oct. 1945	653	148.522	65.924	4	4.061	62.921
18 " 1945	653	148.967	65.991	6	4.367	62.993
11 " 1945	653	148.468	65.996	5	3.797	63.061
4 " 1945	653	140.255	65.579	4	3.920	63.146
27 Sept. 1945	653	148.183	64.301	3	4.976	63.301
20 " 1945	653	147.526	63.875	3	4.682	63.364
13 " 1945	653	147.809	63.749	4	5.012	63.446

¹⁾ Waarvan 10.493 miljoen frcs. onbeschikbaar goudsaldo na herwaardeering van den goudvoorraad. (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).

²⁾ Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen frcs.

³⁾ Deze post omvat: oude biljetten en rekeningen-courant op de Bank, overgeboekt en over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

Diversen

DAALDEROP — TIEL vraagt

excenterpersen

van 10 tot 60 ton druk. Aanbiedingen zo mogelijk met afbeeldingen en de volgende gegevens: type, druk, slag, al of niet verstelbaar, tafel vast of verstelbaar, eventuele bijzonderheden en prijs.

Donateurs en Leden van het

NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT
worden opgeroepen tot bijwoning van de

VERGADERING

van
CURATOREN, STICHTERS EN BESCHERMERS
op Woensdag 7 November 1945 te 15.30 uur
in het Beursgebouw te Rotterdam.

AGENDA :

1. Goedkeuring notulen vorige vergadering.
2. Jaarverslag van den Wnd. Secretaris van Curatoren.
3. Benoeming nieuwe Curatoren.
4. Rondvraag.

De Scheepsbouwrijverheid in Nederland

door Ir. J. W. Bonebakker

Publicatie No. 16 van het Nederl. Econ. Instituut

Prijs f 1.55*

(Prijs voor donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut f 1.10; bestellen bij het N.E.I.)

Verkrijgbaar in den boekhandel.

Uitgave van De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem

VAN DIJK & Co.

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionnairs in Effecten

Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631

Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

SCHRIFTELIJKE CURSUS VOOR MODERNE BEDRIJFSADMINISTRATIE

Leidt op voor het examen moderne bedrijfsadministratie — **Behandelt o.a.** administratieve organisatie, de rekeningstelsels, voor- en nacalculatie, standaardkosten en budgetteering, loonstelsels en loonadministratie, bedrijfsstatistiek, toepassingen in verschillende bedrijven — **Biedt** uitstekend verzorgde lessen en beschrijvingen, uitvoerige en gedegen correctie van de uitgewerkte vraagstukken, alle gewenschte voorlichting op studiegebied — **Beschikt over** talrijke medewerkers uit de praktijk van het bedrijfsleven — **Verzorgt** behalve den hoofdcursus ook voorbereidende, aanvullende en repetitiecursussen.

Prospectus op aanvraag

SECRETARIAAT BEURSGEBOUW
KAMER 321 — ROTTERDAM

HAV BANK - SCHIEDAM

Levensverzekering en Lijfrente

De Aanvullende Brandpolis

van

*De „Assumij”, van 1896 N.O.
s-Gravenhage*

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo • Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

*Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.*

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

KOFFIE

VAN NELLE

THEE

ROTTERDAM

GRAANFACTORY

EXPEDITIE

BEVRACHTING

OP- EN OVERSLAG

LADING-CONTROLE

BEMONSTERING

Peterson
HAVENBEDRIJF
ROTTERDAM
TELEF. 72872
POSTBUS 893

GRASSIS

gispen

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

"'t Glas levert Pieterman"

sok voor technische doeleinden

PATRIJSPOORTGLAZEN • TELEGRAAFPLATEN
MANOMETERGLAZEN • PEILGLAZEN • OLIEGLAZEN
REFLEXGLAZEN • WATERMETERGLAZEN ENZ.

Glasindustrie

Pieterman

WESTVEST 17 • SCHIEDAM • TELEFOON 69269

STANDARD
AMERIKAANSCHIE
PETROLEUM CIE.

GEBOUW PETROLEA
's-GRAVENHAGE

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

VAN GEND & LOOS

*De grootste en meest betrouwbare
expediteur sinds 1796*

UW TOEKOMST IS VEILIG met een polis van de

ALGEMEENE FRIESCHE
LEVENSVZERKERING MIJ.

of de

GROOT-NOORDHOLLANDSCHE
VAN 1845

LEEWARDEN (Burmaniahuis) AMSTERDAM (v. Brienenhuis)

*Schrijf
in Nederland
met*

INKT VAN

Talens